

OSMANLI ARAŐTIRMALARI

XXXII

NeŐir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER - Bilgin AYDIN

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXXII

İstanbul - 2008

KADI SİCİLLERİNDEKİ BAZI MUHALLEFATLARA GÖRE
TRABZON'DA TEMİZLİK VE VÜCUT BAKIM MALZEMELERİ
(1700-1750)

Temel ÖZTÜRK*

Giriş

Muhallefat; ölen bir kişinin para, eşya, mal, alacak-verecek çeşidinden geriye bıraktığı şeyler hakkında kullanılan bir tabirdir. Bu yönüyle muhallefatlar, ölen kişilerin listelerindeki birçok malzemeyi ihtiva etmesi dolayısıyla kültür tarihi açısından önemli bilgileri ortaya koyar¹. Bu çalışma bilhassa bu gaye ile oluşturulmuştur. Çalışma sırasında tespit edilen çoğu malzemenin ismi yaygın olarak bilinmesine rağmen, muhallefat listelerine bağlı kalarak bu malzemenin özelliklerini ve kullanım alanlarını belirlemek, hem çalışmanın gayesini teyit etmekte, hem de özgünlüğünü belirtmektedir. Yapılan çalışmada yaklaşık 400'ü aşkın muhallefat listesi taranmıştır. Ancak çalışma, XVIII. yüzyılın ilk yarısındaki Trabzon'la ilgili bütün muhallefat

---

* K.T.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 61080 Trabzon/TÜRKİYE.

¹ Muhallefat defterlerinin önemi ve içerikleri hakkında geniş bilgi için bkz. Halil İnalçık, "15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimai Tarihi Kaynakları", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XV/1-4, İstanbul 1953-1954, s. 51-75. Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askerî Kassamı'na Ait Muhallefat Defterleri (1545-1659)", *Belgeler*, III/5-6, Ankara 1966, s. 1-6. Said Öztürk, *Askerî Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Muhallefat Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, İstanbul 1995. Hüseyin Özdeğer, *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Muhallefat Defterleri*, İstanbul 1988.

kayıtlarını içermediğinden dönem içerisindeki tüm temizlik ve vücut bakım malzemelerini de ortaya koyma iddiasında değildir.

Çalışmanın yılları tespit edilirken, XVIII. yüzyılın Osmanlılar açısından birçok yönde olduğu gibi kültürel yönde de değişimlerin gerçekleştiği bir dönem olması etkili olmuştur. Bu noktanın tespiti için de pilot uygulamalar açısından imparatorluğun stratejik öneme haiz olan yerlerinin üzerinde durulması elzemdir. Trabzon, bu dönemde liman kenti olması yanında coğrafi konumu itibariyle de ticarî ve askerî merkez durumundadır. Bu nedenle 1700-1750 arasında imparatorluğun faal bir bölgesine dayalı yapılacak araştırmada, çalışmanın kaynaklarını da büyük ölçüde ortaya koyar düşüncesi ile toplumun farklı kesimlerine ait çoğu muhallefati içermesi yanında önemli ticarî ve askerî merkez olan Trabzon'un kadı sicilleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca sicillerdeki muhallefatların Osmanlı Arşivi'ndeki diğer muhallefat kayıtlarında geçen çoğu maddeyi ihtiva etmesi de kadı sicillerinin kullanılmasında etkili olmuştur.

Muhallefat listelerinde temizlik ve vücut bakımı ile ilgili malzemelerin tespit edilebilmesi için erkek ve kadın ayrımı gözetmeksizin imkânlar dâhilinde muhallefat listeleri taranmıştır. Ancak konu temizlik ve vücut bakımı olunca öncelik ve çoğunluk kadın muhallefat listelerine verilmeye çalışılmıştır. Hatta bunların buldukları veya eşlerinin yer aldıkları konum itibariyle farklı sosyal tabakadan olanlar da göz önünde bulundurulmuştur. Erkeklerin muhallefat listeleri de incelenirken aynı yöntem takip edilmiştir. Bu yönde çalışmanın sonuna eklenen tabloda da görüldüğü üzere farklı meslek gruplarına ait muhallefatlar gözden geçirilerek temizlik ve vücut bakım malzemelerine yönelik farklı kullanımların da ortaya konulması istenmiştir. Listelerde araştırma yapılırken yakından ve uzaktan temizlikle ilgili olan bütün malzemeyi çalışmamıza dâhil etmeye çalıştık. Ayrıca bir malzeme belirtilirken onun farklı cinslerinin adları da özellikleriyle izah edilmiştir.

Muhallefat listelerindeki temizlik ve vücut bakımı ile ilgili malzemelerin incelenmesi onların tasnif edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu yönde ya-

ker, kaptan ve attar⁴ meslek sahiplerinin muhallefatlarında kayıtlıdır. Ancak farklı olarak Rukiye isimli bir kadının muhallefatında da sabun kaydına rastlanmıştır⁵. El ve yüz yıkamada kullanılan sabunlar leğen ve ibriklerin yanında yer alır. Ayrıca kapaklı leğenlerde bunların konulması için özel bir yer bulunur. Çamaşır yıkama veya banyo yapma sırasında suyun köpürtülmesi için sabun, liflerle⁶ birlikte kullanılır. Buna yönelik sabun lif, listelerde bir yerde geçer ve burada da; ölen kişinin defnedilmeden önce yıkanması için temin edildiği ifade edilir⁷. Sabunun genelde özellikleri belirtilmeden muhallefatlara kaydedilmesi yanında⁸, farklı türde olanlarına da rastlanılmaktadır. Bunlar içerisinde misk, Frenk, İzmir ve Halep sabunu⁹ yer alır. Fiyatlandırılmaları ise kalıp veya ağırlık birimi üzerinden yapılır¹⁰. Aynı kayıta bir kalıp sabun 10 pare¹¹ iken başka bir kayıta 5 kalıp sabun 5 paredir¹². Sabunun listelerde zimmet yani ölenin muhallefatından alacaklı olarak kaydedildiği de görülür. Bunlar listelerde sadece sabun olarak geçmekte, kalıp yerine ağırlık birimi ölçüsü üzerinden fiyatlandırılmaktadır. Mesela Kantarcı Musa Paşa'nın zimmetindeki sabunun 59 kıyyesi 17 kuruş 2 pare idi¹³.

Hamamda kurnalardan suyun alınıp vücuda dökülmesinde taslar kullanılırdı¹⁴. Listelerde tas olarak geçen kaplar başta beslenme ve temizlik olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanılır. Ancak bilhassa hamam taşı olarak ifade edilenler temizlik aracıdır. Yine su tasları da temizlikte kullanıldığı gibi, su

⁴ TŞS, No: 1880, s. 29, 80. TŞS, No: 1890, s. 55. TŞS, No: 1897, s. 41. TŞS, No: 1901, s. 39. TŞS, No: 1917, s. 60.

⁵ TŞS, No: 1897, s. 4.

⁶ Lif; hurma ağacı kabuğundan veya buna benzer bitkilerden çıkan ipliktir (Sami, a.g.e., s. 1250. Redhouse, a.g.e., s. 1648).

⁷ TŞS, No: 1886, s. 21.

⁸ TŞS, No: 1885, s. 83. TŞS, No: 1895, s. 113.

⁹ TŞS, No: 1885, s. 57. TŞS, No: 1886, s. 30. TŞS, No: 1896, s. 17.

¹⁰ TŞS, No: 1885, s. 51. TŞS, No: 1888, s. 19. TŞS, No: 1897, s. 4, 41.

¹¹ Pare Mısır kaynaklı bir paradır. Trabzon birçok kişinin uğradığı liman kenti olduğundan bu bölgede de kullanılmaktadır. Bu dönemde bir pare 3 akçedir.

¹² TŞS, No: 1897, s. 4, 41.

¹³ TŞS, No: 1880, s. 91.

¹⁴ Redhouse, a.g.e., s. 1221. Sami, a.g.e., s. 861.

pılacak tasnif, çalışmamızın planını da oluşturmaktadır. Buna göre bulabildiğimiz malzeme çerçevesinde çalışmayı beden ve ev temizliği ile vücut bakımı olmak üzere üç kısım altında değerlendirebiliriz. Gerçi beden ve ev temizliği aşamasında banyo ve hamam eşyalarının² ortak kullanıldığını görürüz. Bunların yanında evlerin temizlenmesi için çeşitli eşyaları da listelerde görmekteyiz. Aşağıda belirtilecek bu kap-kaçakların isimleri ve nerede kullanıldıkları üzerinde durulurken kültür tarihindeki yerleri hakkında da bilgiler verilmiş olacaktır. Yine bazı malzemelerin kalite farkının ortaya konulması yönünde fiyatlarının da belirtilmesi fiyat tarihi açısından da aydınlatıcı bilgiler sunar. Ancak bu çalışma doğrudan fiyat tarihi ile ilgili olmadığından, sadece aynı listede benzer temizlik eşyalarının farklı kayıtlarındaki fiyatlar dikkate alınmıştır.

Beden Temizliği İle İlgili Malzemeler

Bu tür malzemeleri değerlendirirken ev temizliği ile ilgili olanlar arasında kesin bir ayırım oluşturmak oldukça güçtür. Beden temizliği denilince akla ilk olarak gelen banyo ve hamam eşyaları yanında tıraş malzemesidir. Tıraş malzemesi ile ilgili eşyalar içerisinde özellikle usturalar görülebilir. Hamam ve banyo eşyaları içerisinde de çoğunlukla havlu, hâvî, makrama, peşkir, silecek, hamam taşı ve sabun yer alır. Bu eşyaları kayıtların bize sunduğu imkânlar ölçüsünde özelliklerine göre değerlendirirsek, onların dönem içerisinde kullanımları da ortaya konulmuş olur.

Bir temizlik malzemesi olarak zeytinyağı, kireç, gül yağı vs.den yapılan sabuna³ sicillerdeki muhalefatlarda pek fazla rastlanmaz. Olanlar da;

---

² Bu eşyalar listelerde ayrı ayrı kaydedilmeleri yanında hamam rahtı (hamam levazımatı) şeklinde tek madde halinde de kaydedilmiştir. Hamam rahtı şeklinde kaydedilenler çeşitli kap-kaçak olup, kıyye üzerinden fiyatlandırılmaktadırlar. Bkz. Trabzon Şer'iyeye Sicili (TŞS), No: 1893, s. 23, 25. TŞS, No: 1898, s. 26. TŞS, No: 1916, s. 31, 38.

³ Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, s. 797-798. James W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, New Edition, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, s. 1150.

içmek için de kullanılabileceği muhtemeldir. Fakat listelerde belirtilenlerin temizlik amacıyla su dökmeye yarayan taslar olduğu söylenebilir¹⁵. Nitekim çoğunlukla kadın muhallefatlarında yer almakla beraber berber, asker, ekmeççi ve attar gibi mesleklere mensup kişilerin listelerinde de bulunmaktadır. Su tasının listelerde şekli ve özelliklerine dair bir bilgi yoktur. Ancak gümüşten yapılanları yanında, pirinçten yapılanları ile yaldızlı ve sarı renge olanları belirtilmektedir¹⁶. Taslardan dökülen su ile vücudun kiri bilhassa keselerle¹⁷ çıkarılırdı. O açıdan hamam keseleri beden temizliğine yönelik hamamlarda kullanılan önemli eşyalardandı. Günümüzdeki kullanım amacıyla aynı görevi yerine getiren hamam kesesi listelerde kalaycı ve tellağın muhallefatından çıkmıştır¹⁸. Bu dönemde 6 hamam kesesinin fiyatı 18 akçedir¹⁹. Bunların kalite olarak değişik türlerinin olduğunu yine bir başka muhallefat kaydından anlamaktayız. Zira bu kayıta 9 hamam kesesi 50 akçe değerinde idi²⁰. Yıkandıktan sonra vücudun veya herhangi bir zeminin kurulmasında silecekler ve havlular kullanılırdı. Silecekleri muhtemelen kadınlar kullanırdı. Çünkü bunlar tamamıyla kadın muhallefatlarında bulunur. Bu tür silecekler asıl amaçları yönünde hamam sileceği olarak da kayıtlıdır²¹. Bunlar listelerde genellikle eski ve beyaz olarak yer alır²². Bazı kayıtlarda sadece silecek olarak geçmektedirler²³. Bazılarında da beyaz silecek olarak

¹⁵ TŞS, No: 1875, s. 23. TŞS, No: 1878, s. 10. TŞS, No: 1880, s. 10, 71. TŞS, No: 1886, s. 8, 10. TŞS, No: 1892, s. 21. TŞS, No: 1893, s. 28. TŞS, No: 1917, s. 42.

¹⁶ TŞS, No: 1886, s. 8. TŞS, No: 1897, s. 4.

¹⁷ Hamam kesesi, kıldan yahut yünden yapılan küçük bir torba olup vücudu ovan kişi elini içine sokmak suretiyle kiri çıkarmaktadır. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 249. Sami, a.g.e., s. 1225. Redhouse, a.g.e., s. 1612-1613.

¹⁸ TŞS, No: 1885, s. 43, 145. TŞS, No: 1898, s. 23.

¹⁹ TŞS, No: 1880, s. 81.

²⁰ TŞS, No: 1883, s. 15.

²¹ TŞS, No: 1893, s. 12.

²² TŞS, No: 1877, s. 74. TŞS, No: 1880, s. 23. TŞS, No: 1886, s. 120. TŞS, No: 1888, s. 33. TŞS, No: 1914, s. 9. TŞS, No: 1917, s. 62.

²³ TŞS, No: 1880, s. 18. TŞS, No: 1885, s. 46. TŞS, No: 1886, s. 107, 119. TŞS, No: 1916, s. 20.

ifade edilmeleri yanında telli oldukları da belirtilmektedir²⁴. Bunların oldukça kaliteli olanları da mevcuttur. Mesela fiyatı 50 pare olan sileceğin oldukça kaliteli olduğu söylenebilir²⁵. Bunların dışında bazı kayıtlarda tülbent sileceklerini görmekteyiz²⁶. Ancak bunlar temizlik aracı olarak değil, tahıl türü şeyleri ölçekle doldurduktan sonra ağzını silmekte kullanılmaktadır²⁷. Sileceklerin farklı kumaş türlerine de listelerde rastlanır. Bu yönde boğası²⁸ türü bir sileceğin bu dönemde kullanılması dikkati çeker²⁹. Vücudun kurulanmasında kullanılan bir diğer eşya havludur. Havlunun kültür tarihimizde birçok çeşidi ve kullanımı mevcuttur. El ve yüz havluları dışında yemek ve hamam havlularına kadar birçok çeşitleri vardır.

İncelediğimiz muhalefat listelerinde havlu, temizlik malzemeleri arasında önemli bir yer tutmakla beraber çoğu askerlerin kayıtlarında yer almaktadır. Bazı listelerde hiçbir özelliği ve çeşidi belirtilmeden kayıtlıdır³⁰. Ancak bazılarında abdest alırken kullanılan abdest havlusundan başka beyaz rengi ile hamam havluları da belirtilir³¹. Beden temizliğine yönelik tüm havlu çeşitleri muhalefat listelerinde yer almakta ve araştırma yapılan dönem içerisinde kullanılmaktadır. Bunlardan hamam havlularının küçük boyları bile listelerde kayıtlıdır³². Havlu bazı kayıtlarda makramalarla birlikte sade işle-

²⁴ TŞS, No: 1890, s. 37.

²⁵ TŞS, No: 1885, s. 58. Bu yönde 1 kuruşa kaydedilenler de vardır (TŞS, No: 1889, s. 100).

²⁶ TŞS, No: 1914, s. 15. TŞS, No: 1916, s. 9.

²⁷ Bu eşyalar genelde tahta veya demir olur. Bkz. *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, X, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1978, s. 3633. Ancak tahıldan ziyade fındık veya ceviz ezmesi gibi şeyleri dolduran küçük ölçeklerin ve kapların ağzını silmekte tülbent silecekler kullanılabilir.

²⁸ Boğası; kalın çulha bezidir. Bkz. *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*, I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969, s. 627.

²⁹ TŞS, No: 1916, s. 31.

³⁰ TŞS, No: 1886, s. 120.

³¹ TŞS, No: 1886, s. 11. TŞS, No: 1892, s. 68. TŞS, No: 1893, s. 25. TŞS, No: 1914, s. 15.

³² TŞS, No: 1875, s. 23.

meli olarak da zikredilmektedir³³. Ancak havlu makrama olarak ifade edilen bu eşya muhtemelen kenarları işlemeli olan havlular için kullanılmaktadır.

Hamamda herhangi bir şeyin yıkanmasında pis suyun vücuda ve temiz giyeceklere sıçramaması için peştamal ve hamam gömleği kullanılırdı. Peştamallar genelde sileceklerle bazen de hamam havlularıyla beraber kayıtlarda geçer³⁴. Listelerde bu şekilde zikredilen kayıtlar peştamalin da hamamda kullanılması yönünde temizlik eşyaları içerisinde olduğunu gösterir. Zira bunların hamam peştamalı olarak da kaydedildiği görülür³⁵. Peştamalların bu dönem içerisinde birçok çeşitleri vardır. Bu yönde Manik veled-i Arkenavros isimli zimmînin listesinde kara bora (قره بوره) peştamalinin kaydı mevcuttur³⁶. Bu peştamal muhtemelen özel bir üretimin yani markanın (kara bora) ifadesini de ortaya koymaktadır. Nitekim fiyatı da pahalıdır. 130 tanesi 130 kuruştur. Fiyatı pahalı olan bir diğer peştamal ipekli peştamaldır. Bunlar muhtemelen yüksek gelirli kişilerin kullanımına yönelik olup, bir kayıta 5 tanesi 4 kuruş olarak belirlenmiştir³⁷. Gerçi ipekli peştamallar kadınların “futa” olarak kullandığı eşya doğrultusunda değerlendirilebilir. Zira bu yönde peştamal kayıtları çoğunluğu kadın olmak üzere erkek muhallefatlarında da görülür. Bilhassa asker ve bakkalların muhallefatlarında bulunurlar. Öte yandan zimmîlerin muhallefatlarında bile peştamalların yer alması, bu temizlik eşyasının önemini ve kullanım alanının geniş olduğunu gösterir³⁸. Üretim bölgeleri itibariyle Halep ve Mısır peştamalından bahsedilmekte ve alaca olanları da kayıtlarda yer almaktadır³⁹. Ayrıca peştamallar, listelerde eski ve

³³ TŞS, No: 1875, s. 35. TŞS, No: 1890, s. 27.

³⁴ TŞS, No: 1886, s. 120. TŞS, No: 1916, s. 24. TŞS, No: 1914, s. 15. TŞS, No: 1917, s. 67.

³⁵ TŞS, No: 1893, s. 11. TŞS, No: 1898, s. 93. Bir başka kayıt, kadın muhallefatında tespit edilmiştir (TŞS, No: 1914, s. 4).

³⁶ TŞS, No: 1916, s. 12. Buna benzer özel üretimi yansıtan yani bir çeşit marka ifadesi olarak Akbaş peştamallarını da kayıtlarda görmekteyiz (TŞS, No: 1896, s.12).

³⁷ TŞS, No: 1916, s. 12.

³⁸ Ovrik veled-i Mikas isimli zimmînin muhallefatında peştamal bulunmaktaydı (TŞS, No: 1916, s. 24).

³⁹ TŞS, No: 1890, s. 62. TŞS, No: 1893, s. 25. TŞS, No: 1897, s. 41. TŞS, No: 1917, s. 67.

yeni olarak kayıtlıdır⁴⁰. Peştamalların bazı kayıtlarda “kırk kalem peştamal” olarak yazıldığı da görülür⁴¹. Kırk kalem ifadesi muhtemelen peştamal üzerindeki çizgileri vurgulamaktadır. Peştamalin benzer kullanımını hamam gömleğinde görülmektedir. Hamam gömleği, kayıtlarda “hamam gölmeği” olarak geçer ve bunun hamamda giyilen bir tür gömlek⁴², muhtemelen vücudun temiz tutulması için hamamda belden yukarı giyilen bir çeşit giysi olduğu anlaşılmaktadır. Özelliği hakkında ayrıntılı bilgi olmamakla birlikte incelenilen listelerde ikisi kadın biri erkek olmak üzere üç muhallefatta yer almaktadır⁴³. Fiyatı ise, XVIII. yüzyılın ortasındaki bir listede 80 paredir⁴⁴.

Hamam dışında el, yüz ve ayak yıkanması için ibriklere ihtiyaç vardır. İbrik karın kısmı şişkince, bir emziği ve bir sapı yanında kısa ve kalın boğumlu bir boyuna sahip su kabıdır⁴⁵. Bu kap el, yüz ve ayak yıkamak için suyun az bir şekilde dökülmesini sağlar. Ayrıca çoğunlukla abdest almak için kullanılan abdest ibrikleri de mevcuttur⁴⁶. Kadın muhallefatlarından ziyade erkeklerin listelerinde yer alan ibriğin bu dönemde kullanım alanı oldukça geniştir. Zira asker, attar, hallaç, tellâk, kazaz, âlim gibi çeşitli meslek gruplarına ait muhallefatlarda bulunmaktadır. İbrik pişmiş topraktan, çini-den, bakırdan, gümüşten, altından, camdan ve hatta tunçtan bile yapılırdı. Bölgesel üretim eşyalarından biri olan ibriğin sade gövdesi bakırdan dövme tekniğiyle, sap ve kapak tutamağı ise pirinçten döküm tekniğiyle yapılmıştır⁴⁷. Belgelerde ibrik, genellikle büyük ve küçüklüğü yanında sadece el ibri-

⁴⁰ TŞS, No: 1896, s. 4. TŞS, No: 1916, s. 12.

⁴¹ TŞS, No: 1893, s. 25. TŞS, No: 1896, s. 27.

⁴² Gölmek; gömlek olarak ifade edilmektedir. Bkz. *Tarama Sözlüğü*, III, Ankara 1967, s. 1740.

⁴³ TŞS, No: 1890, s. 37. TŞS, No: 1893, s. 12. TŞS, No: 1898, s. 4.

⁴⁴ TŞS, No: 1916, s. 20.

⁴⁵ Redhouse, a.g.e., s. 12. Pakalın, a.g.e., II, s. 14. Sami, a.g.e., s. 66.

⁴⁶ TŞS, No: 1878, s. 41.

⁴⁷ Oktay Belli, İ. Gündâğ Kayaoğlu, *The Historical Development of Copper Smelting in Trabzon*, Akeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2002, s. 53-54.

ği olarak da kayıtlıdır⁴⁸. El ibriği bu dönemdeki farklı kalitelerinden dolayı bir listede 40 ve 34 pareye kaydedilmiştir⁴⁹. Bazı kayıtlarda da el ibriğinin tasla birlikte zikredildiği görülmektedir⁵⁰. Bu temizlik malzemesi yalnız olarak kullanılması yanında leğenlerle de kullanılabilirdi⁵¹. Bu şekilde kullanılması dolayısıyla ibrikler genellikle leğenlerle takım olarak satılmaktadır. Ancak sade ibrik olarak da mevcuttur⁵². İbrik listelerde yukarıdaki amacına hizmet etmek üzere su ibriği⁵³ olarak kayıtlı olmasının yanında kullanım alanı anlaşılamayan kafessiz el ibriği olarak da belirtilmiştir⁵⁴. İbriklerle yıkanan el, yüz ve ayaklar çoğunlukla peşkir ve makrama adı verilen eşyalarla kurulmaktadır. Gerçi peşkirin kullanım alanı kurulama ile sınırlı kalmaz. Sicillerdeki muhalefat kayıtlarında geçen peşkirlerin çeşitli amaçlarla kullanıldığı görülür. Ancak peşkirden asıl kasıt, yemek yerken dizlerin üzerine alınan bez parçasıdır⁵⁵. Yer sofralarında kullanılan peşkir, bazen kayıtlarda diz peşkiri veya sofra peşkiri olarak geçmesi yanında kilebdan işlemeli beyaz yemek peşkirleri olarak da zikredilir⁵⁶. Bu dönemde kullanılan sofra peşkirleri genelde beyaz, alaca ve kırmızıdır⁵⁷. Peşkirler hemen hemen her kesimden insanın evinde mevcuttu. Zira asker, çörekçi, gümrük emini, hallaç, ilmiye, attar gibi birçok meslek sahibinin muhalefatında kayıtlıydılar. Fakat

⁴⁸ TŞS, No: 1873, s. 61. TŞS, No: 1878, s. 46. TŞS, No: 1880, s. 11, 17, 92. TŞS, No: 1886, s. 92. TŞS, No: 1888, s. 48. TŞS, No: 1889, s. 10, 58. TŞS, No: 1890, s. 41, 54. TŞS, No: 1892, s. 16. TŞS, No: 1897, s. 47. TŞS, No: 1898, s. 12.

⁴⁹ TŞS, No: 1895, s. 133.

⁵⁰ TŞS, No: 1889, s. 81.

⁵¹ TŞS, No: 1886, s. 92. TŞS, No: 1889, s. 64, 81. TŞS, No: 1895, s. 123, 125. TŞS, No: 1917, s. 42.

⁵² TŞS, No: 1880, s. 81. TŞS, No: 1889, s. 10, 42. TŞS, No: 1893, s. 12. TŞS, No: 1897, s. 10.

⁵³ TŞS, No: 1888, s. 19.

⁵⁴ TŞS, No: 1892, s. 58.

⁵⁵ Sami, a.g.e., s. 356. Redhouse, a.g.e., s. 449. Gerçi listelerde, bu amaçla kullanılan sofra bezine de rastlanılmaktadır (TŞS, No: 1896, s. 17). Hatta sofra bezlerinin bazıları suzenî (bir çeşit ince nakış) olup, kullanılabilir durumdadırlar (TŞS, No: 1892, s. 27).

⁵⁶ TŞS, No: 1875, s. 23. TŞS, No: 1889, s. 16, 34, 64. TŞS, No: 1890, s. 52, 55. TŞS, No: 1892, s. 21. TŞS, No: 1897, s. 8. TŞS, No: 1901, s. 15.

⁵⁷ TŞS, No: 880, s. 80. TŞS, No: 1889, s. 34. TŞS, No: 1892, s. 58. TŞS, No: 1893, s. 23. TŞS, No: 1897, s. 4.

bunlar içerisinde belki de en anlamlısı berber listelerindeki peşkirlerdir. Çünkü buradaki peşkirler farklı bir kullanımı da ortaya koyar⁵⁸. Peşkir, yemekte dizlerin üzerine alınmasından başka abdest alınırken de kullanılmaktaydı⁵⁹. Bu da; peşkirin kullanım alanının oldukça geniş olduğunu teyit etmektedir. Peşkirlerin kullarımdaki çeşitliliğini Acem ve Mısır gibi üretildikleri yer açısından da görürüz⁶⁰. Bu peşkirler biraz pahalı olup varlıklı olan kişilerin evinde yer almaktadır. Nitekim bu tür bir peşkir kuyumcu olan Toris veled-i Menas isimli zimmînin muhallefatından çıkmıştır⁶¹. Ayrıca çok nadir de olsa peşkir, listelerde yağlık ile birlikte kaydedilmektedir⁶².

Bu dönemde peşkirlerin kalitelerindeki farklılığı onların fiyatlarından anlaşılabilir. Nitekim bir listede 3 peşkir 0.5 kuruş olarak kaydedilmiştir⁶³. Bundan daha kaliteli olan lâhori peşkir 2.5 kuruş 15 akçedir⁶⁴. Acem peşkiri de oldukça kalitelidir. Bunun fiyatı 6 kuruş 18 akçedir⁶⁵. Sicillerdeki muhallefatlarda kullanım açısından peşkirle benzer özelliği bir diğer eşya makramadır. Makramalara listelerde çok rastlanılmadı. Fakat kayıtlarda bolca geçen benzer birçok eşya da makrama olarak adlandırılır. Kenarı işlemeli, başa sarılan nakışlı destimal, havlu, peşkir, peçete, el bezi gibi eşyalar bunlar arasındadır⁶⁶. İncelediğimiz muhallefat listelerinde makramalar havlularla birlikte yer aldığından temizlik malzemesi içerisinde değerlendirilmiş ve banyo takımı arasında olma ihtimali kuvvetli olduğu üzerinde durulmuştur. Hatta bazı kayıtlarda el makraması olarak ifade edilenlerinin bilhassa temizlik için

⁵⁸ TŞS, No: 1889, s. 58. TŞS, No: 1896, s. 28. TŞS, No: 1897, s. 4.

⁵⁹ TŞS, No: 1875, s. 35. TŞS, No: 1889, s. 16. TŞS, No: 1893, s. 28.

⁶⁰ TŞS, No: 1885, s. 36, 61. TŞS, No: 1889, s. 94. TŞS, No: 1890, s. 64.

⁶¹ TŞS, No: 1889, s. 94.

⁶² TŞS, No: 1889, s. 54. Bir başka kayıta bu tür peşkirin bir tanesi 11 paredir (TŞS, No: 1917, s. 57).

⁶³ TŞS, No: 1885, s. 11.

⁶⁴ TŞS, No: 1885, s. 36.

⁶⁵ TŞS, No: 1885, s. 36.

⁶⁶ Redhouse, a.g.e., s. 1943. Sami, a.g.e., s. 1390. Bu, bazı kaynaklarda mahrama olarak geçmekte ve mendil, başörtüsü, havlu anlamlarına gelmektedir (*Tarama Sözlüğü*, IV, s. 2793).

kullanıldığı söylenilebilir⁶⁷. Bunların büyük ve küçük olanları da bu dönemde mevcuttur. Küçük olanları muhtemelen yine yukarıda belirtildiği gibi peçete amaçlı olarak da kullanılmaktadır. Nitekim Ümmühan bintü İbrahim Ağa isimli bir kadın muhallefatında bulunan yemek ve bedenli baş makramaları bunun kanıtıdır⁶⁸. Bunlar muhtemelen kenarları belli boyutlarda işleme ile çevrili olan makramalardır. Ayrıca listelerde abdest ve ayak makramaları da bulunmaktadır⁶⁹. Ayak yıkandıktan veya abdest alındıktan sonra kurulama bunlarla yapılırdı.

Beden temizliğine yönelik hamam eşyaları arasında çoğunlukla berberlerin kullandıkları tıraş malzemesi de yer alır. Bunlar içerisinde listelerde zikredilen usturalar görülür. Daha çok berberlerin muhallefatlarında kayıtlı olan ustura bir attarın⁷⁰ listesinden de çıkmıştır⁷¹. Bu dönem içerisinde kullanılan usturanın attar dükkânında satılmakta olduğu görülür. Yine, muhtemelen hamamlara gelen kişilerin tıraş olması amacıyla⁷² verilen usturalar bir tel-lağın listesinde de kayıtlıdır⁷³. Ayrıca Stefan veled-i Pedros isimli zimmî tüccarın muhallefatında muhtemelen ticaret amacıyla ustura bulunmaktadır⁷⁴. Usturaların listelerdeki fiyat farklılığı onların kalite farklılığını da ortaya koyar. Üç deste ustura 300 akçe idi⁷⁵. Bir başka kayıta ise 7 ustura 10 kuruş iken⁷⁶, fiyatındaki değişiklik ölçüsünde 28 tanesi 70 pareye satılmaktadır⁷⁷.

⁶⁷ TŞS, No: 1896, s. 12.

⁶⁸ TŞS, No: 1878, s. 46.

⁶⁹ TŞS, No: 1885, s. 6.

⁷⁰ Attar, güzel kokulu yağlar vs. maddeler satan kişidir. Bkz. Redhouse, a.g.e., s. 1305-1306. Sami, a.g.e., s. 939-940.

⁷¹ TŞS, No: 1880, s. 80.

⁷² Bu konuda bkz. Gülgün Üçel-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Göziünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 364-368.

⁷³ TŞS, No: 1880, s. 81.

⁷⁴ TŞS, No: 1886, s. 30.

⁷⁵ TŞS, No: 1880, s. 81.

⁷⁶ TŞS, No: 1886, s. 30.

⁷⁷ TŞS, No: 1889, s. 58.

Usturalar bazı kayıtlarda bileğileri olan kaskağ ile de kayıtlı olup, 5 tanesinin 9 pare olduğu belirtilmektedir⁷⁸.

İncelediğimiz kayıtlarda, beden temizliği açısından son olarak hem sağlıkla hem de temizlikle ilgili olan misvaklardan bahsedilebilir. Misvak, erkek ve kadınların muhallefat listelerinde kayıtlıdır. Listelerde çok geçmesine karşın sıklıkla kullanıldığı vakidir. Ucu liflenmiş bir ağaç çubuğu olan misvak, dişlerin temizlenmesinde kullanılan önemli bir temizlik maddesidir⁷⁹. Sıcak bölgelerde yetişen ağacın parmak kalınlığındaki dallarından 20-25 cm uzunluğunda kesilmek suretiyle hazırlanır ve kullanılacağı zaman ucunun kabuğu kurşun kalem gibi açılır, bu kısımdan çıkan lifler kullanılarak bozulunca tekrar açılır ve bitinceye kadar kullanılır⁸⁰. Listelerde aynen kaydedilmekle beraber, dönem boyunca fiyatı 2-3 akçe arasında değişmektedir⁸¹.

Ev Temizliği İle İlgili Malzemeler

Oturulan mekânların bilhassa içi ev temizliği bağlamında değerlendirilebilir. Hatta giyilen kıyafetlerin temizliği de bir ölçüde bu konu içerisinde irdelenebilir. Gerçi beden temizliği kısmında belirtildiği üzere bazı eşyaların ev ve beden temizliği yönünde ayrılması oldukça zordur. Bu sebeple belki beden temizliğinde de kullanılan birkaç malzemeyi bu başlık altında zikredebiliriz. Mesela bunlar içerisinde maşrapa, leğen, güğüm ve kazan yer alır. Bunların dışında hemen hemen tamamen ev temizliği ile ilgili birçok eşyayı da görebiliriz. Çamaşır tekneleri, variller, süpürge ve kürekler yanında cıva, kalay ve nişadır bunlar arasındadır.

Giysilerin temizlenmesinde maşrapa, leğen, güğüm, kazan ve çamaşır tekneleri kullanılır. Evlerde genellikle maşrapa veya güğümlerden su dökülmesi suretiyle çamaşırılar ykanırdı. Maşrapalar Müslüman ve zimmî çoğu

⁷⁸ TŞS, No: 1889, s. 58.

⁷⁹ Sami, a.g.e., s. 1346. Redhouse, a.g.e., s. 1859.

⁸⁰ Pakalın, a.g.e., II, s. 547.

⁸¹ TŞS, No: 1889, s. 34. TŞS, No: 1897, s. 5.

kişinin muhallefatında bulunmaktadır. Bu yönde, çamaşır yıkarken leğene su koymaya ve bir yerden su almaya yarayan bardaktan büyükçe kulplu olarak bakırdan veya gümüşten yapılan bu su kapları⁸² asker, kalaycı ve kazazın muhallefatlarında yer alır. XVI. yüzyıldan itibaren şekillerinde bir değişiklik olmayan maşrapalar, tamamıyla bakır dövme tekniğiyle yapılmakta, geç dönemlere doğru sapının pirinç dökümden yapıldığı görülmektedir⁸³. Ancak bir kayıta pirinç maşrapanın mevcudiyeti bu dönemde de pirinçten yapıldığını göstermektedir⁸⁴. Listelerde geçen maşrapaların çoğu yine de bakır ve gümüşten yapılmıştır⁸⁵. Bunların büyük ve küçük olanları da bu dönemde kullanılmaktadır⁸⁶. Maşrapaların sade yapısını olduğu gibi üzerine çeşitli süslerin yapılmasıyla oluşturanları da vardır. Mesela bir kayıttaki bilgiye göre bakır bir maşrapa yaldızlı olarak işlenmiştir⁸⁷.

Gügümler kadın ve erkek çoğu muhallefatlarda yer almaktadır. İncelenilen kayıtlar içerisinde bilhassa asker olmak üzere attar, hallaç, kaptan, ilmiye ve berber mesleği sahiplerinin muhallefatlarında gügümler bulunmaktadır. Suyu taşımaya ve ateşte ısıtmaya mahsus ağzı geniş ve kapalı bir çeşit su kabı olan gügüm, kullanılış amacına göre farklı isimlerle adlandırılır. Ancak tereklerde geçen su gügümleri doğrudan temizlikle ilgilidir⁸⁸. Ayrıca listelerde su gügümleri yanında gügüm olarak belirtilen eşyalar da temizlik amacıyla kullanılır⁸⁹. Gügüm testi şeklinde olup bakır, pirinç, gümüş ve hatta

⁸² Pakalın, a.g.e., II, s. 415. Redhouse, a.g.e., s. 1867. Şemseddin Sami bu malzemenin ismini "mişraba" olarak ifade etmektedir. Bkz. Sami, a.g.e., s. 1351.

⁸³ Belli-Kayaoğlu, a.g.e., s. 56.

⁸⁴ TŞS, No: 1890, s. 52.

⁸⁵ TŞS, No: 1880, s. 65. TŞS, No: 1885, s. 145. TŞS, No: 1895, s. 133.

⁸⁶ TŞS, No: 1893, s. 14. TŞS, No: 1898, s. 14.

⁸⁷ Bir kuruşluk fiyatı göz önünde bulundurulursa, bu maşrapa gümüşten yapılmış olmalıdır (TŞS, No: 1873, s. 61).

⁸⁸ TŞS, No: 1875, s. 5. TŞS, No: 1877, s. 15. TŞS, No: 1873, s. 47. TŞS, No: 1878, s. 38. TŞS, No: 1880, s. 76, 91, 92, 95, 107. TŞS, No: 1882, s. 44. TŞS, No: 1885, s. 41, 43, 57, 87. TŞS, No: 1886, s. 71. TŞS, No: 1888, s. 48. TŞS, No: 1889, s. 10, 81. TŞS, No: 1890, s. 54. TŞS, No: 1896, s. 11. TŞS, No: 1916, s. 29.

⁸⁹ TŞS, No: 1875, s. 16. TŞS, No: 1878, s. 19, 42. TŞS, No: 1880, s. 17, 86. TŞS, No: 1882, s. 44. TŞS, No: 1883, s. 15. TŞS, No: 1888, s. 35. TŞS, No: 1889, s. 64. TŞS, No: 1890, s. 27.

altından yapıldı⁹⁰. Bakırdan dövme tekniğiyle yapılan güğümün sap, kapak tutamağı ve menteşe kısmı pirinç döküm tekniğiyle yapılmıştır⁹¹. Muhallefat listelerinde daha çok bakırdan yapılan güğümler bazı ayrıntılarıyla mevcuttur ve bunların küçük ve büyük olanları da bu dönemde kullanılmaktadır⁹². Bakır güğümlerin ayrıntılarına dair renklerine ilişkin bilgiler kayıtlarda yer almakta, beyaz ve siyah renkli olanları listelerde belirtilmektedir⁹³. Bunların yanında kayıtlarda kara güğüm de yer almaktadır⁹⁴. Bu güğüm muhtemelen ocak üzerinde su ısıtılmasında kullanılan güğümdür. Gerçi listelerde ocak güğümü de ayrı olarak belirtilmektedir⁹⁵. Yine bu dönemde siyah olarak belirtilen güğümler de muhtemelen kara güğüm olsa gerektir⁹⁶. Ayrıca kara güğümlerin küçükleri de listelerde yer almaktadır⁹⁷. Güğümlerin farklı kalitelere oldukları onların listelerdeki fiyatlarından anlaşılmaktadır. Mesela bir listede iki su güğümünden biri 102 pare iken diğeri 3 kuruş 4 pare idi⁹⁸. Güğüm bazen listelerde leğen, sahan, tencere veya diğerkap-kaçakla birlikte belirtilmekte ve adet ile ağırlık birim ölçüsü üzerinden fiyatlandırılması yapılmaktadır⁹⁹.

Muhallefatlarda en fazla zikredilen temizlik malzemesi leğendir. Buna uygun olarak leğen toplumun her kesimindeki muhallefat sahiplerinin listelerinde yer alır. Yani kadın ve erkek ayrımı yanında meslekî açıdan da asker, tüccar, tellak, attar, dülgere, çörekçi, molla, berber, bakkal ve kayıkçıların listelerinde leğen bulunur. Hatta zimmîlerin listelerinde bile leğenlere rastlanır. Bu meslek sahipleri leğenleri mesleklerinin öngördüğü işler çerçevesinde

⁹⁰ Pakalın, a.g.e., I, s. 683.

⁹¹ Güğümler hakkında geniş bilgi için bkz. Belli-Kayaoğlu, a.g.e., s. 50-53.

⁹² TŞS, No: 1880, s. 17. TŞS, No: 1886, s. 13, 26, 28. TŞS, No: 1888, s. 50.

⁹³ TŞS, No: 1886, s. 27, 29.

⁹⁴ TŞS, No: 1877, s. 15. TŞS, No: 1878, s. 46, 58. TŞS, No: 1880, s. 10, 11, 24, 91. TŞS, No: 1883, s. 15, 27. TŞS, No: 1885, s. 25, 41, 58, 87. TŞS, No: 1888, s. 50. TŞS, No: 1889, s. 42, 58, 81. TŞS, No: 1890, s. 41, 52, 54. TŞS, No: 1895, s. 133.

⁹⁵ TŞS, No: 1878, s. 48. TŞS, No: 1882, s. 44.

⁹⁶ TŞS, No: 1886, s. 9.

⁹⁷ TŞS, No: 1885, s. 85. TŞS, No: 1886, s. 107.

⁹⁸ TŞS, No: 1886, s. 71.

⁹⁹ TŞS, No: 1878, s. 38. TŞS, No: 1889, s. 76.

kullanır. Mesela attar, tüccar ve bakkal muhtemelen leğenleri satmaktaydılar. İçinde ve üstünde el yıkanan ve bazı sıvı türü akıcı şeylerin boşaltılmasında kullanılan, ağız geniş ve derinliği az olan bu su kapları farklı renklerde bulunmaktadır. Zira Abdülhamit isminde bir ayanın muhallefatında sarı renkli bir leğen kayıtlıdır¹⁰⁰. Yine kayıtlardan anlaşıldığına göre leğenin el, çamaşır, abdest, berber ve hamam leğeni gibi birçok çeşidi mevcuttur. Hatta bunların yüksek dipli olanları da bu dönemde bulunmaktadır¹⁰¹. Leğenlerin abdest almaya, el ve yüz yıkamaya mahsus olanlarına el leğeni denilmektedir¹⁰². Ayrıca abdest almaya yarayanlara hususen abdest leğeni de denilir¹⁰³. Hamam leğeni ise muhtemelen çamaşır yıkanmasında kullanılan bir çeşit temizlik aracıdır¹⁰⁴. Gerçi “cameşûy” veya “cameşûr” şeklinde kayıtlarda yer alan ve çamaşır yıkamada kullanılan leğenler de bulunmaktadır¹⁰⁵. Her evde ve her yerde kullanılan bu temizlik eşyasının büyük ve küçükleri de mevcuttur¹⁰⁶. Küçük leğenlerde daha çok yaşmak gibi hafif ve küçük şeyler yıkanır. Leğen muhallefat listelerinde tek başına kaydedildiği gibi¹⁰⁷ çoğunlukla ibriklerle kaydedilmektedir¹⁰⁸. Gerçi leğenler sadece ibriklerle değil sahan, tava, güğüm gibi çeşitli eşyalarla birlikte de kayıtlıdır¹⁰⁹. Ancak ibriklerle kaydedilen leğenler takım halinde bulunmakta, kapaklı ve kapaksız olarak da belirtilmektedir¹¹⁰. Bu tür kayıtlarda hem leğen hem de ibriğin miktarı veya

¹⁰⁰ TŞS, No: 1886, s. 19.

¹⁰¹ TŞS, No: 1873, s. 61.

¹⁰² TŞS, No: 1880, s. 17. TŞS, No: 1886, s. 120.

¹⁰³ TŞS, No: 1878, s. 19. TŞS, No: 1886, s. 22. TŞS, No: 1917, s. 62.

¹⁰⁴ TŞS, No: 1878, s. 19. TŞS, No: 1886, s. 27. TŞS, No: 1914, s. 4. TŞS, No: 1916, s. 20, 31.

¹⁰⁵ TŞS, No: 1898, s. 26.

¹⁰⁶ TŞS, No: 1883, s. 15. TŞS, No: 1885, s. 25. TŞS, No: 1888, s. 50.

¹⁰⁷ TŞS, No: 1880, s. 81, 107. TŞS, No: 1883, s. 39. TŞS, No: 1885, s. 25, 41, 57, 87. TŞS, No: 1888, s. 35. TŞS, No: 1890, s. 41, 52. TŞS, No: 1917, s. 55.

¹⁰⁸ TŞS, No: 1878, s. 42. TŞS, No: 1880, s. 10, 18, 24. TŞS, No: 1882, s. 44. TŞS, No: 1885, s. 41, 46. TŞS, No: 1888, s. 45. TŞS, No: 1889, s. 10. TŞS, No: 1890, s. 27, 52, 55. TŞS, No: 1896, s. 17. İbrikle birlikte kaydedilen leğenler el ve yüz yıkamada, abdest almada kullanılırdı. Bkz. Pakalın, a.g.e., II, s. 357-358.

¹⁰⁹ TŞS, No: 1877, s. 15. TŞS, No: 1888, s. 18.

¹¹⁰ TŞS, No: 1886, s. 27. TŞS, No: 1890, s. 52.

kıymeti belirlenir ve ona göre fiyatlandırma yapılırdı. Leğen asker, tellâl, çörekçi gibi bazılarının muhallefatlarında da kafesli leğen olarak kayıtlıdır¹¹¹. Bu muhtemelen süzgeç şeklinde kullanılan bir tür malzeme olsa gerektir. Ayrıca garar leğen olarak bir başka leğenin mevcudiyeti listelerde görülmektedir. Bir ekmekçinin muhallefatında kayıtlı olduğundan, muhtemelen garar yani çuval yıkamada kullanılan leğen olmakla beraber 30 akçedir¹¹².

Leğenler bakır ve gümüşten yapılmaktadırlar. Ancak bir kayıтта leğenin pirinçten yapıldığı anlaşılmaktadır¹¹³. Listelerde, leğenlerin pirinç ve gümüş olanlarından ziyade bakır olanları daha çok zikredilmektedir. Bunlar da süslenebilmektedir. Mesela ibrikle birlikte kayda düşen bakır el leğeni yaldızlı olup 1 kuruş değerinde idi¹¹⁴. Madenî olan leğenler bakır ve gümüşten yapıldıkları için listelerde bunların fiyatları genellikle ağırlıkları üzerinden hesaplanırdı. Mesela 2.5 kıyye değerindeki bir el leğeni 1.5 kuruştur¹¹⁵. Bir başka kayıтта tek olarak kaydedilen 1 kıyyelik leğen 191 akçe idi¹¹⁶. 300 dirhemlik bir gümüş leğen de 36 kuruştur¹¹⁷. Gümüş leğenler daha çok zengin kesimin muhallefatında veya hayatta iken önemli kişilerin kızlarının çeyizlerinde yer almaktadır.

Giysilerin temizlenmesinde kullanılan diğer eşyalar; çamaşır teknesi, hamam kütüğü ve kazandır. Aslında kazan leğen gibi çok yönlü kullanılan bir temizlik eşyasıdır. Ancak özellikle çamaşırın yıkanmasında kullanıldığı söylenilebilir. Kazan listelerde "kazgan" olarak kayıtlıdır¹¹⁸. Çoğunlukla kadın ve asker muhallefatlarında yer almaktadır. Fakat temizlikle ilgili farklı

¹¹¹ TŞS, No: 1875, s. 23. TŞS, No: 1880, s. 61, 65, 67. TŞS, No: 1883, s. 15. TŞS, No: 1888, s. 48. TŞS, No: 1889, s. 34. TŞS, No: 1890, s. 41. TŞS, No: 1893, s. 25. TŞS, No: 1895, s. 129. TŞS, No: 1917, s. 60.

¹¹² TŞS, No: 1875, s. 8.

¹¹³ TŞS, No: 1901, s. 15.

¹¹⁴ TŞS, No: 1871, s. 27. TŞS, No: 1875, s. 39.

¹¹⁵ TŞS, No: 1873, s. 61.

¹¹⁶ TŞS, No: 1878, s. 10.

¹¹⁷ TŞS, No: 1873, s. 61. TŞS, No: 1888, s. 35.

¹¹⁸ TŞS, No: 1882, s. 65. TŞS, No: 1885, s. 43. Anadolu'nun bazı yerlerinde de kazgan olarak isimlendirilmektedir. Bkz. □□□□□□□□ IV, Ankara, 1969, s. 2392.

bir kullanımı ortaya koyma doğrultusunda kazaz ve hallaçların muhalefatlarında da bulunur. Daha çok ev ve eşya temizliği için kullanılır. Bilhassa su kazanı¹¹⁹ olarak belirtilen bu eşya banyo yapmak veya çamaşırların yıkanması için suyun ve çamaşırların kaynatılması yanında su depolanmasında da kullanılmaktadır¹²⁰. Bu amaçlarla kullanılan kazanların dönem içerisinde çoğunlukla kapaklı olduğu görülür¹²¹. Yine listelerde büyük olanlarının kaydedilmesi küçük olanlarının da varlığını göstermektedir¹²². Kayıtlardaki bilgilere göre imal maddelerinin bakır olduğu anlaşılmaktadır¹²³. Bu nedenle fiyatlandırılmaları da genellikle kıyye yani ağırlık birimi üzerinden yapıldı¹²⁴.

Öte yandan isminden de anlaşılacağı üzere çamaşırların yıkanmasında kullanılan bir diğer eşya çamaşır teknesidir. Ancak bir debbağın muhalefatındaki çamaşır teknesinin kaydı, içerisinde deri vs. şeylerin yıkanabileceğini de gösterir. Çamaşır tekneleri çoğunlukla tahtadan yapılmaktadır. Listelerde aynı şekilde geçen bu tür bir eşyaya çok sık rastlamamaktayız¹²⁵. Dönem içerisinde çamaşır yıkamada kullanıldığı vaki olsa da listelerde az oluşu bu yönde bir problem oluşturmaz. Kazandan veya leğenden suyun içine boşaltılmasıyla kirli çamaşırların yıkandığı ve belki de yıkandıktan sonra asılan ve kurutulan çamaşırların içine konulduğu bir eşyadır. Listelerde çamaşır teknesi için 13-15 pare fiyat konulmuştur¹²⁶. Bu fiyatlar teknenin kalitesine göre daha da düşebilmektedir. Nitekim bir kayıta 5 pareye olan çamaşır teknesi mevcuttur¹²⁷. Çamaşır tekneleri ve kazanlar dışında bilhassa hamamda yıkanan çamaşırlar için hamam kütüğü kullanılır.

¹¹⁹ TŞS, No: 1878, s. 28, 46. TŞS, No: 1880, s. 76. TŞS, No: 1885, s. 57, 87. TŞS, No: 1895, s. 133. TŞS, No: 1897, s. 11. TŞS, No: 1917, s. 42.

¹²⁰ Sami, a.g.e., s. 1069. Redhouse, a.g.e., s. 1451.

¹²¹ TŞS, No: 1878, s. 48. TŞS, No: 1889, s. 42.

¹²² TŞS, No: 1883, s. 15. TŞS, No: 1886, s. 9, 34. TŞS, No: 1889, s. 42.

¹²³ TŞS, No: 1886, s. 27.

¹²⁴ TŞS, No: 1917, s. 42.

¹²⁵ TŞS, No: 1886, s. 9. TŞS, No: 1889, s. 81.

¹²⁶ TŞS, No: 1885, s. 41. TŞS, No: 1885, s. 76.

¹²⁷ TŞS, No: 1889, s. 81.

Bu eşya kalın odun ve tomruk anlamlarına gelmektedir¹²⁸. Yapılan araştırmalarda işlevine yönelik net bulgular elde edilemedi. Muhtemelen hamamda çamaşırların temizlenmesinde kullanılan bir araçtır. Çamaşırların üzerine vurulmasıyla onların temizlenmeleri sağlanır. Listelerde çok fazla geçmemektedir. Fiyatının ise bir listede 6 kuruş olduğu kayıtlıdır¹²⁹.

Yukarıdakilerden biraz daha farklı olarak evin içi ve dışının temizlenmesinde süpürge, kürekler ve variller kullanılırdı. Variller, muhallefatlarda doğrudan kayıtlı oldukları gibi su varili olarak da yer almakta¹³⁰ ve içilecek suyun depolanması yanında bilhassa ev temizliği için kullanılmaktadırlar. Listelerde, varillerin büyüklükleri ve özellikleri hakkında bir bilgi yoktur. Süpürge ise bilhassa çevre temizliğinde kullanılmaktadır. İncelenilen muhallefatlarda sadece asker ve ekmekçinin listesinde kayıtlıdır. Ekmekçinin muhallefatındaki süpürge muhtemelen fırının temizlenmesinde kullanılmaktadır. Bu yönüyle süpürge, çevrenin tozunun alınmasında önemli bir temizlik unsurudur¹³¹. Listelerde, doğrudan kaydedilen süpürgeler yanında mısır bitkisinden yapılanları da mevcuttur¹³². Mısırdan yapılan süpürgenin 50 adedi 30 pare iken, sadece süpürge olarak kaydedilenin 180 adedi 5 kuruştur¹³³. Aynı sicilin başka bir kaydında süpürgenin 8 adedi 16 pare idi¹³⁴. Süpürge listelerde bazen yanık bağı ile birlikte zikredilmekte ve her ikisinin aynı kayıta 50 akçe olduğu belirtilmektedir¹³⁵. Süpürgelerle bir araya getirilen toz birikintilerini almak ve çöp yerlerine boşaltmak için kürek kullanılırdı. Ancak kürek bunun dışında bir zeminin kazınmasında biriken toprağın boşaltılması için de kullanılmaktadır. Gerçi her iki açıdan da bakılırsa bunun temizliğe hizmet ettiği söylenebilir. Bu nedenle listelerde kürek olarak geçen

¹²⁸ Sami, a.g.e., s. 1190.

¹²⁹ TŞS, No: 1890, s. 41.

¹³⁰ TŞS, No: 1878, s. 58. TŞS, No: 1885, s. 51. TŞS, No: 1917, s. 55.

¹³¹ TŞS, No: 1917, s. 56.

¹³² TŞS, No: 1890, s. 55. Bu kayıta 24 tanesi 42 akçedir.

¹³³ TŞS, No: 1880, s. 91.

¹³⁴ TŞS, No: 1880, s. 107.

¹³⁵ TŞS, No: 1875, s. 8.

maddeler bilhassa ev temizliği içerisinde değerlendirilebilir. Kürek kayıtlarında adetten ziyade ağırlık birimi üzerinden kıymetlenmektedir ve bir listedeki kayda göre 3 kıyye küreğin 26 akçe yaptığı belirtilmektedir¹³⁶. Küreğin ev temizliğinde kullanılan bir başka türü el tâbesi yani el küreğidir. Kürek vazifesi gördüğünden dönem içerisinde küçük toz birikintilerinin veya evler içerisindeki tozların temizlenmesinde kullanılmaktadır. Bir kadının listesinde yer alan el tâbesinden 3 tane kayıtlıdır¹³⁷.

Ev temizliğini ifade ederken yiyecek ve içecek için kullanılan kap-kaçakların temiz tutulmasına ve bakımına da değinmek gerekir. Muhallefatlara göre bu husus için kil, kalay ve nışadır kullanılırdı. Kil, kap-kaçağın temizlenmesinde kullanılan bir maddedir¹³⁸. Bir cins toprak olan bu madde eski bir bezin üzerine dökülüp, ocak üzerinde kararan veya kirlenen kapların ovularak temizlenmesinde kullanılırdı. Kil, özel kutularda saklanırdı. Listelerdeki bir kayıta kil kutusunun gümüşten yapıldığı ve gümüş şamdanla aynı yerde değerlendirilip, birer tane olan her ikisinin fiyatının 20 kuruş olduğu belirtilmektedir¹³⁹.

¹³⁶ TŞS, No: 1875, s. 8. Farklı bir kayıta adet olarak da belirtildiği görülmektedir (TŞS, No: 1917, s. 55).

¹³⁷ TŞS, No: 1883, s. 15. Bu eşya aslında tâbe kelimesinden tava olarak algılanmaktadır (Redhouse, a.g.e., s. 471). Dolayısıyla daha çok mutfakta kullanılan bir eşya olmalıdır. Ancak bazı kaynaklar bunun ve hatta sicillerde her ne kadar rastlamadıysak da "ateş tâbesi" nin de çevre temizliğinde kullanıldığını belirtmektedir. Bkz. Ömer Demirel, Muhiittin Tuş, Adnan Gürbüz, "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX Yüzyıllar), *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, II, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 714. Ayrıca ateş tâbesi olarak ifade edilen eşya Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ateş küreği yani kül ve ateş közlerinin temizlenmesinde kullanılmaktadır (*Derleme Sözlüğü*, I, Ankara 1963, s. 368). Bu nedenle gerek el gerekse ateş tâbesi, temizlik eşyaları arasında değerlendirilir.

¹³⁸ Ömer Demirel, vd., a.g.m. s. 714.

¹³⁹ TŞS, No: 1917, s. 59. Bu kayıttaki kutu kelimesi Gümüşhane ve Erzurum yörelerinde kullanılan "kudi", "kudu" ve "kudul" kelimeleriyle karışabilir. Bu yörelerdeki "kudi" kelimesi ağız dar çömlek, güveç için kullanılmaktadır (*Derleme Sözlüğü*, VIII, Ankara 1975, s. 2990). Ancak muhallefat listesinde geçen kil kutusunun gümüşten oluşu onun temizlik için kullanılan kilin konulduğu bir eşya olduğunu ortaya koymaktadır.

Kalay, bilindiği üzere bakır kapların üzerine sürülen beyaz bir madendir¹⁴⁰. Bu yönde bilhassa bakır kapların temizlenmesi ve kalaylanmasında kullanılan önemli bir maddedir. Bu açıdan temizlik maddeleri arasında yer almaktadır. Kalaycılık daha çok zimmîler tarafından yapılmaktaydı. Nitekim kalaya ilişkin tek kaydın Mohi veled-i Efram isimli zimmînin muhallefâtından çıkması bu hususu teyit eder¹⁴¹. Kalayın miktarı listelerde kıyye olarak kaydedildiği gibi adet yani çubuk olarak da kaydedilmektedir¹⁴². Amonyak tozu denilen tozlu ve yakıcı beyaz bir madde olan nışadır da aynı amaçla, yani kalaycılıkta kullanılması yönünde¹⁴³ temizlik maddesi olarak listelerde yer almaktadır¹⁴⁴.

Öte yandan evlerin dışında mevcut olan foseptik çukurlarının temizlenmesinde cıva maddesi kullanılmaktadır. Cıva oldukça hareketli bir maden olduğundan¹⁴⁵ bu işlemde kullanılırdı. Tellak muhallefâtında bulunması onun bu amaçla kullanıldığını güçlendirmektedir¹⁴⁶. Cıvanın miktarı verilmeden bazı kayıtlarda 100 akçe¹⁴⁷, bazılarında da 18 akçe olduğu belirtilmektedir¹⁴⁸. Bu fiyat farkının cıvanın miktarından kaynaklandığı açıktır.

Vücut Bakımı İle İlgili Malzemeler

XVIII. yüzyılda bir kişinin vücut bakımına yönelik kullandığı eşyaları muhallefât kayıtlarında görebiliriz. Bunlar arasında özellikle sürme, tarak ve rastık bulunur. Bunların vücuda tatbiki sırasında da bir kontrol aracı olarak ayna kullanılır. Vücutun temiz ve güzel kokması için kullanılan gülabdan ve

¹⁴⁰ Sami, a.g.e., s. 1032. Redhouse, a.g.e., s. 1420.

¹⁴¹ TŞS, No: 1880, s. 65.

¹⁴² TŞS, No: 1880, s. 65. TŞS, No: 1898, s. 12.

¹⁴³ Sami, a.g.e., s. 1459. Redhouse, a.g.e., s. 2082.

¹⁴⁴ TŞS, No: 1880, s. 71, 81.

¹⁴⁵ Sami, a.g.e., s. 491. Redhouse, a.g.e., s. 697.

¹⁴⁶ TŞS, No: 1880, s. 81.

¹⁴⁷ TŞS, No: 1880, s. 81.

¹⁴⁸ TŞS, No: 1880, s. 94.

öd ağacı da bunlar arasında değerlendirilebilir. Bu malzemelerin izahı dönem içerisinde halkın vücut bakımına verdiği önemi ortaya koyar.

Vücut bakımı ile ilgili malzemeler içerisinde listelerde en çok zikredilen taraktır. Tarak hem kadın hem de erkek muhallefatlarında yer alır. Onun yapım maddesi yanında kullanım amacı da kayıtlarda izah edilir. Tarihteki kullanım amacı da bugünkünden pek farklı değildir. Yani yüz görünümüne bir düzen verebilmek için saçların taranmasından başka bilhassa sakalların düzeltilmesi işinde de kullanılır ve bu sonuncusu sakal tarağı olarak ayrı bir ifade ile belirtilir¹⁴⁹. Saç taramaya yarayan taraklar XVIII. yüzyılın ilk yarısında günümüzdeki kadar oldukça zengindir. Saç taramak için yapılanlar çoğunlukla çimşir/şimşirden¹⁵⁰ üretilmekteydi. Ayrıca saç taraklarının kemikten yapıldığı da görülmektedir. Saçı taramak için kullanılan bu taraklar muhallefatlarda baş tarağı olarak kayıtlıdır¹⁵¹. Bunların en iyileri arasında siyah kemik tarak bulunur¹⁵². Yine gümüş taraklarda en iyi taraklar arasında bulunmakta ve zengin kişilerin muhallefatlarında yer almaktadır¹⁵³. Tarak muhallefat listelerinde kabıyla birlikte de belirtilir. Mesela bir kayıta çimşir tarağı kabıyla birlikte yazılmıştır¹⁵⁴. Sakal tarakları ise sandal ağacından üretilirdi¹⁵⁵. Sakal tarağı tek kaydedildiği gibi¹⁵⁶ kabıyla birlikte de kaydedilmektedir¹⁵⁷. Tarağın kayıtlardaki bir diğer çeşidi boyama tarağıdır¹⁵⁸. Bu tarak muhtemelen saç veya sakalın kına ile boyanmasında kullanılırdı. Tarak XVIII. yüzyılın ilk yarısında listelerde özelliklerine göre farklı fiyatlarda bu-

¹⁴⁹ TŞS, No: 1870, s. 70. TŞS, No: 1875, s. 23. TŞS, No: 1886, s. 11. TŞS, No: 1889, s. 34.

¹⁵⁰ Çimşir/Şimşir, kaşık ve tarak gibi şeylerin yapımına yarayan, kışın yaprağını dökmeyen kısa bir ağaçtır (Sami, a.g.e., s. 515).

¹⁵¹ TŞS, No: 1875, s. 23. TŞS, No: 1888, s. 35.

¹⁵² TŞS, No: 1880, s. 81.

¹⁵³ TŞS, No: 1916, s. 9.

¹⁵⁴ TŞS, No: 1875, s. 23.

¹⁵⁵ Bu yönde sandal ağacının kaydını da listelerde görebiliriz. Fiyatlandırılması ise ağırlık birimi üzerinden genelde direm olarak yapılmaktadır (TŞS, No: 1895, s. 133).

¹⁵⁶ TŞS, No: 1880, s. 71, 81. TŞS, No: 1885, s. 43. TŞS, No: 1886, s. 8. TŞS, No: 1893, s. 25. TŞS, No: 1896, s. 11.

¹⁵⁷ TŞS, No: 1875, s. 23. TŞS, No: 1893, s. 20.

¹⁵⁸ TŞS, No: 1875, s. 23.

lunmaktadır. Mesela 12 adet sakal tarağı 1 sülüs¹⁵⁹ iken, 9 adet çimşir baş tarağı 24 akçe idi¹⁶⁰. Ancak başka bir listede iki kaydı olan tarağın biri 960 akçe, diğeri 310 akçe idi¹⁶¹. 960 akçelik olanı muhtemelen kaliteli kemik tarağıdır.

Sürmedan ve rastık göze yönelik vücut bakım malzemesidir. Sürmedan göz sürmesinin bulunduğu küçük bir kutu olup ağaçtan ve kemikten yapıları olduğu gibi gümüş ve altından yapılanları veya altın işlemelileri de mevcuttur¹⁶². Göz sürmesi, eski çağlardan beri insanların güzellik ve sağlık amacıyla kullandıkları bir maddedir. Sürme, gözü güneş ışığına karşı koruduğu gibi, tozlara karşı da korumaktadır. Bilhassa toz ve güneşin etkili olduğu Arabistan vb. bölgelerde çoğunlukla kullanılması yukarıdaki sebeplerin bir sonucudur. İncelemelerimizde muhallefat listelerinde bu kutudan sadece bir taneye rastlayabildik. O da aslen Karşlı olup misafirken Trabzon'da ölen Deli Osman Beşe b. Abdullah'ın muhallefatında tespit edilmiştir¹⁶³. Beş adet olarak kaydedilen sürmedanın kıymeti ise 1 sülüstür. Rastık ise; kadınların antimon tozundan kaşlarına sürdükleri siyah renk ve boyadır¹⁶⁴. Rastık taşı da; antimon denilen madendir¹⁶⁵. Rastık taşı sadece bir kadının muhallefatında tespit edildi¹⁶⁶. Bu kayıta fiyatı 10 paredir. Sürmedan ve rastık taşının kayıtlı olduğu muhallefatlar göz önünde bulundurulursa, sürmedanın kadın ve erkekler tarafından rastık taşının ise sadece kadınlar tarafından kullanıldığı söylenebilir.

Vücudun güzel ve temiz görünüşünde önemli bir kontrol aracı ayna incelenilen muhallefat listelerinde sadece iki yerde geçmektedir. Bunlardan

¹⁵⁹ Sülüs; kurşun üçte biridir. Yani 40 akçedir.

¹⁶⁰ TŞS, No: 1870, s. 70.

¹⁶¹ TŞS, No: 1880, s. 81.

¹⁶² Pakalın, a.g.e., III, s. 300. Sami, a.g.e., s. 744.

¹⁶³ TŞS, No: 1870, s. 70.

¹⁶⁴ Pakalın, a.g.e., III, s. 13.

¹⁶⁵ Sami, a.g.e., s. 655. Redhouse, a.g.e., s. 956. Antimon; kurşunla karışım halinde tabiatta bulunan bir madendir (Sami, a.g.e., s. 56).

¹⁶⁶ TŞS, No: 1901, s. 15.

biri kazaz muhallefatı diğeri de eşraftan Çubukçu-zâde'nin muhallefatıdır¹⁶⁷. Bu dönemde ayna, zengin ve nüfuzlu kimselerin muhallefatlarında çoğunlukla gümüş olarak yer almaktadır. Gümüş aynaların kapaklı olanları da 18. yüzyılın ortalarında mevcuttur. Bir kayıta sac ayna yer almakta, bu da yapım maddesini ya da saçın düzeltilmesi için üretilen özel bir türünün olduğunu ortaya koymaktadır¹⁶⁸. Aynalar listelerde bazen taraklarla birlikte kaydedilmektedir. Aynaların duvarlara asılanları büyük¹⁶⁹, elde bulunanları ise küçük ve kapaklıdır.

Oturulan yerlerin ve vücudun güzel kokması için kullanılan gülabdan ve öd ağacı kadın ve erkek toplumun birçok kesiminin muhallefatlarında yer alır. Buna yönelik gülabdan, vücudun güzel kokması için dökülen gülsuyunun saklanması için kullanılırdı. Ayrıca ağzı dar olan bu şişeden sallamak suretiyle mevlit gibi cemiyetlerde gül dökülürdü. Ayrıca Farsça bir kelime olup, gülsuyu kabı demek olan gülabdan çiniden, gümüşten ve altından yapılırdı¹⁷⁰. Bu dönemde özelliği belirtilmeden kaydedilen bir gülabdanın fiyatı 72 akçe idi¹⁷¹. Bir başkasının fiyatı ise 65 akçe idi¹⁷². Ancak gümüş gibi değerli olanlarının fiyatları da oldukça fazladır. Mesela 65 dirhemlik gümüş gülabdanın fiyatı 4.5 kuruştur¹⁷³. Gülabdan çoğunlukla gümüş olarak tek başına kayıtlı olmasının yanında buhurdanla birlikte de zikredilmektedir¹⁷⁴. Her ikisinin de güzel koku saçmak için kullanılması birlikte kaydedilmelerini anlamlı kılmaktadır. Bunların dışında evlerin oturulan yerinde güzel koku saçmak amacıyla öd yakılırdı. Öd, Hint'ten getirilen bir cins ağaç olup, yakıldı-

¹⁶⁷ TŞS, No: 1895, s. 133. TŞS, No: 1916, s. 38.

¹⁶⁸ TŞS, No: 1895, s. 133.

¹⁶⁹ Bunlar oldukça büyük ve fiyatları da pahalıdır. Bir tanesi ortalama 1 kuruş değerindedir (TŞS, No: 1893, s. 23).

¹⁷⁰ Pakalın, a.g.e., I, s. 683. Sami, a.g.e., s. 1174. Redhouse, a.g.e., s. 1560.

¹⁷¹ TŞS, No: 1873, s. 50.

¹⁷² TŞS, No: 1872, s. 40.

¹⁷³ TŞS, No: 1873, s. 61.

¹⁷⁴ TŞS, No: 1873, s. 61. TŞS, No: 1877, s. 15. TŞS, No: 1885, s. 61. TŞS, No: 1890, s. 34. TŞS, No: 1892, s. 94. TŞS, No: 1893, s. 25. TŞS, No: 1896, s. 12. TŞS, No: 1901, s. 42. TŞS, No: 1916, s. 9. TŞS, No: 1917, s. 59.

ğında güzel koku saçar¹⁷⁵. Listelerde yer alan öd¹⁷⁶, kutularda saklanmakta ve burada yakılmaktadır. Genelde maddî düzeyi iyi olanların evinde bulunurdu.

Sonuç ve Değerlendirme

Görüldüğü üzere XVIII. yüzyılın ilk yarısında, Trabzon'da halk, ekonomik durumu ve günün şartlarına göre beden ve ev temizliği yanında vücut bakımı ile ilgili birçok malzeme kullanmıştır. Bunlar orta halli bir ailenin kullanabileceği temel eşyalardır. Bu eşyalar, Trabzon'un ulaşım açısından önemi dolayısıyla imparatorluk düzeyinde kullanılan temizlik ve vücut bakımı malzemelerine dair genel görüntüyü de ortaya koyar. Ayrıca bu eşyalar dönem içerisindeki yenileşme faaliyetlerinin de göz önünde bulundurulmasıyla, bu alanda Batı kültürünün etkilerine dair bir fikir verebilir. Buna dayanarak söylenebilir ki; birçok tüccar, asker ve görevlinin geldiği veya seyahati esnasında uğradığı Trabzon'da temizlik alanında Batı kaynaklı bir değişim olmamıştır. Zira incelenilen maddelerin ismi ve kullanıldıkları alan Türk-İslam kültürünün açık izlerini gösterir. Mesela peşkir, makrama, havlu, misvak, sürmedan, gülabdan, peştamal, hamam gömleği, hamam kesesi, kil vs. eşyalar bunlar arasında belirgin olanlarıdır.

Yukarıda her ne kadar ifade edilmediyse de bilindiği üzere su temizliğin ana unsurudur. Bununla etkileşimde bulunan çoğu malzemenin temizlikte etkin olduğu görülür. Bu açıdan bilhassa beden temizliğinde ikinci temel unsur olan sabun ön plana çıkmıştır. Trabzon halkı bu dönemde oturdukları mekân içerisinde beden temizliğine yönelik özellikle hamam takımlarına dair birçok temizlik eşyasını kullanmıştır. Hamamda veya evin uygun bir yerinde abdest alırken ve çamaşır yıkarken kirli suyun üzerlerine sıçramaması için kadın ile erkeklerin peştamal¹⁷⁷ ve hamam gömleği giydikleri tespit

¹⁷⁵ Sami, a.g.e., s. 955. Pakalın, a.g.e., II, s. 745. Redhouse, a.g.e., s. 1327.

¹⁷⁶ TŞS, No: 1895, s. 133.

¹⁷⁷ Dönem içerisinde muhallefat listelerinde yapılan araştırmalarda her ne kadar rastlanılmadıysa da kadınların hamamda veya herhangi bir yerde kullandıkları ipek peştamallara "futa" denilmektedir (Pakalın, a.g.e., I, s. 637. Sami, a.g.e., s. 1008. Redhouse, a.g.e., s. 1400). Bu nedenle kadın muhallefatlarındaki peştamallar futa olarak değerlendirilebilir.

edilmektedir. Listelerde ev temizliğiyle ilgili eşyalara rastlanmaktadır. Bunlar arasında maşrapa, leğen, kazan, güğüm, varil ve süpürgelerin mevcudiyeti anlamlıdır. Ayrıca vücut bakımına da önem verildiği dikkati çekmektedir. Sürmedanlardan, gülabdan ve buhurdanlara kadar vücut bakımıyla ilgili birçok eşya muhallefatlarda bulunmaktadır.

Trabzon'da bölgesel temizlik eşyalarının kullandığına dair bilgilere rastlanır. Bunlara verilebilecek birkaç örnek içerisinde en barizleri mısır bitkisinden yapılan süpürgelerdir. Süpürgeler burada yetişen mısır bitkisinden yapılması dolayısıyla bölgesel olarak değerlendirilmektedir. İbrikler, maşrapalar, leğenler, kazanlar ve güğümler de mahallî imalat mahsulüdür. Bu noktada bakırcılığın Trabzon'da çok gelişmiş olduğu hatırlanabilir¹⁷⁸. Yine maşrapa ve leğen dışında yukarıda ifade edilen eşyaların sade ve birbirleriyle uyum içinde yapılması onların bölgesel imal yönlerini de ortaya koymaktadır¹⁷⁹.

Listelerdeki temizlik ve vücut bakım malzemelerinin fiyatları iktisadî tarih açısından bazı bulguları ortaya koyarken, aynı cins maddeler arasındaki kalite farkını da belirler. Mesela aynı kayıta geçen su güğümlerinden birinin fiyatı 102 pare iken, diğeri 3 kuruş 2 paredir. Bu fiyat farklılığı onların kalitelerinin de farklı olduğunu göstermektedir. Maddelerin fiyatlarına yönelik yapılan açıklamalar da zaten bu kalite farkının ortaya konulması amacıyla yapılmıştır. Zira fiyat tarihi yönündeki izahat daha geniş ve bu çalışmanın konusu dışında farklı bir mülahazayı gerekli kılar. Ancak muhallefat listelerindeki mevcut fiyatların piyasa, yani günlük narh fiyatlarından farklı oluş-

---

Zira erkeklerin de yukarıda bahsedilen amaç yönünde peştamal kullandıkları göz önünde bulundurulursa, böyle bir ayırımın doğru olacağı kanaatindeyiz.

¹⁷⁸ Bkz. Belli-Kayaoğlu, a.g.e., s. 25-64.

¹⁷⁹ Bir kayıta maşrapanın yaldızlı olarak işlenmesi bu eşyayı yukarıdakilerden ayırmıştır (TŞS, No: 1873, s. 61). Yine leğenin de bu dönem içerisinde yaldızla süslendiğini görmekteyiz (TŞS, No: 1871, s. 27). Diğer eşyaların sade yapılışı da muhtemelen coğrafi ve kültürel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Nitekim Orta ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde üretilen bu tür eşyalar kazıma, kakma, kapartma tekniğiyle yapılmakta, bitkisel ve geometrik motiflerden oluşmaktadırlar. Bkz. Belli-Kayaoğlu, a.g.e., s. 70.

tuğu düşünülürse; bunların karşılaştırılması ile ortaya konulabilecek bir çalışma ilginç sonuçlar sağlayabilir.

Yapılan bu araştırmada, Trabzon halkının başta dinî inançları olmak üzere, diğer ihtiyaçları doğrultusunda birçok temizlik eşyası ve maddesi kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Hatta temizliğe ait bir eşyanın birçok çeşidini üretebilmekte veya temin edip kullanabilmekte oldukları anlaşılmaktadır. Öyle ki bazı temizlik araçlarının bölgeye mahsus şekillerinin olduğu¹⁸⁰ ve özel bir imalatının yapıldığı ileri sürülebilir.

Ek 1: Tespit Edilen Malzemelerde Yer Alan Muhallefat Sahiplerinin Meslek ve İkametgâh Yerleri¹⁸¹

Sicil/Sayfa No	Şahıs	Meslek	Yer
1870/ 70	Deli Osman Beşe bin Abdullah	Askerî	Kars Kazası
1871/ 27	Ümmügülsüm Hatun ibnetü El-Hac Ahmet	-	Cam-i Kebir Mahallesi
1873/ 40	El-Hac Osman ibn Murat	-	İskender Paşa Mahallesi
1873/ 61	Emine hatun bintü Ali Efendi	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1875/ 5	Süleyman Beşe bin Mehmet	Tüccar	-
1875/ 8	Mustafa Beşe bin Ebu Bekir	Ekmekçi	Yeni Cuma Mahallesi
1875/ 16	Çilingir-zade Hacı Hüseyin Ağa bin Hacı Ahmet Beşe	Askerî	Zeytinlik Mahallesi
1875/ 19	Hacı Mustafa Beşe bin Hacı İbrahim	Askerî	Yeni Cuma Mahallesi
1875/ 23	Çörekçi Hacı Mustafa bin Abdülgani	Çörekçi	Hacı Kasım Mahallesi
1875/ 39	Hüseyin bin Abdullah bin Abdurrahman	Tüccar	Anakra Kalesi
1877/ 15	Molla Murtaza bin Kasım	Molla	Tekfur Çayırı Mahallesi
1877/ 15	Hacı Mehmet bin Hacı Derviş	-	Faroz Mahallesi
1877/ 20	Hacı Hasan Beşe bin Süleyman	Askerî	Eksotha Mahallesi
1877/ 21	Mehmet Beşe bin Süleyman bin Ali	Askerî	Eksotha Mahallesi
1877/ 77	Sofya bint. Kostantin	-	Hrisostin Mahallesi
1878/ 10	Hüseyin bin Mehmet bin Ahmet	-	Sürmene Kazası'nın Evanoz Karyesi
1878/ 15	İbrahim Ağa bin Hasan Ağa	Askerî	Şirin Hatun Mahallesi
1878/ 15	Çorbacı İbrahim Ağa bin Hacı Hasan	Askerî	Orta Hisar/Şirin Hatun
1878/ 27	Kalaycı İshak bin Ali	Kalaycı	Tekfur Çayırı
1878/ 28	Sarıcızade Hacı Mustafa bin Ali	-	Köhne Hamam
1878/ 34	Hactor veled-i Evanis	-	Ayur Mahallesi

¹⁸⁰ Belli-Kayaoğlu, a.g.e., s. 70.

¹⁸¹ Muhallefat listelerinde okunamayan kelimelerin bazıları kesme (-) ve üç nokta (...) işaretleriyle belirtilmiştir.

1878/ 41	İbrahim Ağa bin Ali Ağa	Askerî	Kırım
1878/ 42	Hacı Mustafa bin Yusuf	-	İskender Paşa Mahallesi
1878/ 46	Ümmühan bint. Hüseyin	-	Muhiddin Mahallesi
1878/ 48	Süleyman bin Ahmet	-	Tekfur Çayırı
1878/ 48	Küçük Abdi Beşe bin Mehmet	Askerî	Kemer Kaya Mahallesi
1878/ 70	Emine bint. İbrahim Ağa	-	Orta Hisar/Cami-i Kebir
1878/ 74	Hacı Ali	-	Kale-i Kule Mahallesi
1880/ 2	Hacı Hasan	-	Tekfur Çayırı
1880/ 5	Kayıkçı Hacı Süleyman Beşe bin Mustafa	Askerî	Hacı Kasım Mahallesi
1880/ 5	İsmail Beşe	Askerî	Çarşı Mahallesi'nde Misafir
1880/ 10	Mustafa bin Abdullah	Berber	Boztepe Mahallesi
1880/ 11	Karagöz Mehmet Beşe bin Süleyman	Askerî	Hasan Ağa Mescidi Mahallesi
1880/ 17	Mustafa bin İbrahim	Attar	Kabak Meydanı
1880/ 18	Hacı Hasan bin Mehmet	-	Tekfur Çayırı
1880/ 23	Espiyeli Abdullah	-	Bab-ı Pazar Mahallesi
1880/ 24	Hacı Ali bin Mehmet	-	Boztepe Mahallesi
1880/ 29	Halil Reis bin Ahmet	Kaptan	İskender Paşa Mahallesi
1880/ 30	Ali Beşe bin Mehmet	Askerî	Kindinar Mahallesi
1880/ 58	Molla Ahmet bin Osman	İlmiye	Tekfur Çayırı Mahallesi
1880/ 61	Tellal Hüseyin Beşe	Askerî	Çarşı Mahallesi
1880/ 65	Mosi veled-i Efremler	-	Aya Vasil Mahallesi (?)
1880/ 66	İbrahim Ağa bin Mahmut Ağa	Askerî	Hacı Kasım
1880/ 67	Ayşe bint. ...	-	Bab-ı Pazar Mahallesi
1880/ 68	Veli bin Mehmet	-	Yomra Nahiyesi
1880/ 71	İbrahim Beşe bin Mehmet	Ekmekçi	Yeni Cuma Mahallesi
1880/ 76	Murat bin ...	-	Akçaabat'ın Divarnoz Karyesi
1880/ 80	Hacı Hüseyin bin İbrahim	Attar	Çarşı Mahallesi
1880/ 81	Süleyman Beşe bin Abdullah	Tellak	İmaret Mahallesi
1880/ 84	Mehmet Çelebi bin Mahmut	-	Hasan Ağa Mescidi Mahallesi
1880/ 86	Uzun İshak	-	Boztepe Mahallesi
1880/ 91	Mustafa Beşe bin Ömer	Askerî	İskender Paşa Mahallesi
1880/ 92	Rabia bint. Nebi	-	Yeni Cuma Mahallesi
1880/ 94	Mehmet Çelebi	Attar	İmaret-i Hatuniye Mah.
1880/ 95	Abdullah bin Selim	-	İskender Paşa Mahallesi
1880/ 102	Hacı Ali Beşe	Askerî	Kale-i Kule Mahallesi
1880/ 107	Mehmet Çelebi	-	Şirin Hatun Mahallesi
1882/ 9	Hasan Beşe bin Ömer	Kahveci	Of 'un Büyük Hole Karyesi
1882/ 14	Hacı Süleyman bin Yusuf	-	İskender Paşa Mahallesi
1882/ 19	Hacı Ahmet bin Hacı Mustafa	-	Zeytinlik Mahallesi
1882/ 27	Babadağlı Molla Mustafa	Molla	Babadağ
1882/ 44	Ahmet Ağa	Askerî	İskender Paşa Mahallesi
1882/ 65	Hacı Ahmet bin Abdullah	-	Debbağhane Mahallesi
1883/ 15	Hacı Mehmet bin Ahmet	-	Amasya Mahallesi
1883/ 15	Süleyman Beşe bin Mehmet	Askerî	Zağanos Mahallesi

1883/ 27	Hacı Süleyman bin Mehmet	-	İskender Paşa Mahallesi
1883/ 39	Taşhan'da Misafir Agob veled-i Toros	-	Gürün'den Tercan Mahallesi
1885/ 6	Mehmet bin Süleyman	-	Sara (?) Karyesi
1885/ 11	Veli Beşe bin Ali	Askerî	-
1885/ 25	Mustafa Reis bin Mehmet	Kaptan	İskender Paşa Mahallesi
1885/ 25	Hüseyin Ağa bin Hasan Ağa	Askerî	Eksotha Mahallesi
1885/ 26	Bayraktar Ali Beşe bin Abdurrahman	Askerî	Kara Hisar Sancağı'na bağlı Pazarsuyu Kazası
1885/ 32	Arnavut Hacı Yusuf	Askerî	-
1885/ 36	Seyyid Ali Beşe	Askerî	Kırım'da Atik Kırım Kazası
1885/ 39	Hacı Ahmet Efendi	İlmiye	Sarmaşık Mahallesi
1885/ 41	Hacı İbrahim bin Hacı Mehmet	-	İmaret-i Hatuniye Mah.
1885/ 46	İbrahim bin Mehmet	-	Tekfur Çayırı Mahallesi
1885/ 47	Hacı Mehmet bin Mahmut	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1885/ 48	Ali Beşe	Askerî	Muhiddin Mahallesi
1885/ 49	Meydanlıoğlu Osman Ağa bin Mehmet	Askerî	Bab-ı Pazar Mahallesi
1885/ 51	Mahmut bin Mehmet	-	İskender Paşa Mahallesi
1885/ 53	Hamza Beşe bin Mehmet	Askerî	Akçaabat
1885/ 57	Hasan Beşe bin Şanlı Ömer	Askerî	Çarşı Mahallesi
1885/ 58	Esmâ bint. Mehmet	-	Boztepe Mahallesi
1885/ 61	Ali Ağa bin İbrahim Ağa	Askerî	Hoca Halil Mahallesi
1885/ 64	Seyyid Mir Mehmet Efendi	İlmiye	Tekfur Çayırı Mahallesi
1885/ 65	Seyyid Ahmet Beşe bin Seyyid Mehmet	Askerî	Erzurum
1885/ 76	Hacı Osman Beşe	Debbağ	Boztepe Mahallesi
1885/ 79	Hacı Mehmet Efendi bin Hacı İbrahim	İlmiye	İmaret Mahallesi
1885/ 83	Süleyman bin Seydi	-	Yeni Cuma Mahallesi
1885/ 85	Bodur Ali Beşe bin Derviş	Askerî	Gönye'de Atina Kazası'na bağlı Rutha Köyü
1885/ 87	Hacı Mustafa bin Mehmet	Hallaç	Debbağhane Mahallesi
1885/ 95	Fazlı-zade Mustafa Ağa bin Mehmet Ağa	Askerî	Orta Hisar/Cami-i Kebir
1885/ 96	Seyyid Mir Mehmet Efendi	İlmiye	Tekfur Çayırı Mahallesi
1885/ 145	Osman Beşe bin Murtaza	Kalaycı	Saclı Hoca Mahallesi
1886/ 3	Erakil veled-i Artin	-	İskender Paşa Mahallesi
1886/ 4	Arabacıoğlu İbrahim Efendi bin Abdurrahman bin Abdullah	İlmiye	Erzincan
1886/ 7	İbrahim bin Mehmet bin Abdullah	-	Çarşamba Kasabası
1886/ 8	Hüseyin bin Hayrullah bin Abdurrahman	Ekmekçi	İspir Kazası
1886/ 8	Hacı Salih Efendi bin Hüseyin	İlmiye	-
1886/ 9	Ayşe bint. Bakıoğlu Osman	-	Tekfur Çayırı Mahallesi
1886/ 11	Hafız Mustafa Ağa bin Ali	Askerî	Kars Kazası
1886/12	Zurnacıoğlu Ahmet bin Hasan bin Mehmet	-	İmaret Mahallesi
1886/ 13	Topçu Mehmet bin Abdullah	Askerî	Samsun Kasabası
1886/ 14	Hava Hatun bint. Balaban oğlu Abdullah	-	Yeni Cuma Mahallesi
1886/ 15	Müezzinzade Hacı Mehmet Reşit Efendi	İlmiye	Çarşı Mahallesi
1886/ 16	Çerkez Zekeriya bin Abdullah	-	Çerkez tarafından
1886/ 16	Küçük Osman oğlu Ali	-	Sürmene Kazası

1886/ 16	Hava Hatun bint. Abdullah	-	Aya Filibo Mahallesi
1886/ 16	Hacı Ahmet Ağa bin Yunus	Askerî	Debbağhane Mahallesi
1886/ 17	Rabia Hatun bint. Abdullah	-	Bab-ı Pazar Mahallesi
1886/ 17	Giresunlu Ali bin Abdullah	Askerî	Giresun
1886/ 19	Abdülhamit Bey	Ayan	Kasım Ağa (Hacı Kasım) Mahallesi
1886/ 21	Abdullah bin Abdurrahman	-	Çerkez tarafından
1886/ 21	Hasan bin Süleyman	-	Ordu Kazası
1886/ 21	Hasan bin Hüseyin	-	Kütahya Sancağı
1886/ 22	Mustafa bin Abdullah	Dülger	Tekye Mahallesi
1886/ 24	Özili Mahmut bin Mehmet	-	Faroz Mahallesi
1886/ 26	Mahbube bint. Mahmut oğlu Mahmut	-	Yeni Cuma Mahallesi
1886/ 27	Hacı Ali bin Hacı İbrahim bin Abdullah	-	Aya Filibo Mahallesi
1886/ 29	Hacı Kadı-zade Hacı Mehmet bin Osman bin Abdullah	-	Çarşı Mahallesi
1886/ 30	Mahbube bint. Tabak Ali bin Abdullah	-	Boztepe Mahallesi
1886/ 30	İstefan veled-i Pedros	Tüccar	İskender Paşa Mahallesi
1886/ 34	Zeyneb bint. Mehmet	-	Amasya Mahallesi
1886/ 92	Mehmet Ağa bin Hacı Hasan	Askerî	Hasan Ağa Mescidi Mahallesi
1886/ 107	Fatma bint. Hüseyin	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1886/ 108	Molla Yakub	Attar	Muhiddin Mahallesi
1886/116	İsmail Beşe bin Mehmet	Askerî	Cami-i Kebir Mahallesi
1886/ 120	Salih Beşe	Askerî	Debbağhane Mahallesi
1888/ 11	Gedikli Halil Ağa	Askerî	İstanbul-Şehremini Mahallesi
1888/ 12	Hasan Beşe bin Mehmet	Askerî	İskender Paşa Mahallesi
1888/ 18	Eski Alay Beyi Mahmut Ağa bin Osman	Askerî	İmaret Mahallesi
1888/ 19	Müteferrika Ali Efendi bin Abdullah	Askerî	Kahire
1888/ 22	Kürekçi İsmail Beşe bin Mehmet	Askerî	Cami-i Kebir Mahallesi
1888/ 24	İbrahim Beşe bin Abdullah	Askerî	İstanbul
1888/ 24	Mehmet Beşe bin Abdullah	Askerî	Çarşı Mahallesi
1888/ 25	Yeniçeri Arnavut Musa Beşe	Askerî	-
1888/ 25	Osman Beşe ve kardeşi Ali Beşe	Askerî	Hemşin Kazası
1888/ 27	Savle bint. Anderle	-	Eksotha Mahallesi
1888/ 28	Hüseyin Beşe	Askerî	Atina Kazası
1888/ 30	Bayraktar Osman Beşe bin Hasan	Askerî	Yomra'nın Masune Köyü
1888/ 30	Ahmet Beşe	Askerî	Debbağhane Mahallesi
1888/ 33	Mustafa bin Murat	-	Debbağhane Mahallesi
1888/ 35	Seyyid Hacı Mehmet bin Abdullah	-	Reşid Kazası
1888/ 45	Mustafa Ağa bin Hasan Ağa	Askerî	Debbağhane Mahallesi
1888/ 47	Bayraktar Ahmet Beşe bin Ali	Tüccar	Rize Kazası
1888/ 48	Şehri Mehmet Çelebi bin Hacı Hüseyin	-	Kale-i Kule
1888/ 50	Mehmet Beşe bin Gürünlü Hasan	Askerî	Maçuka'nın İlaksa Köyü
1888/ 51	Maruf-zade Ömer Efendi	İlmiye	İmaret Mahallesi
1889/ 10	Hacı Mustafa	-	İmaret Mahallesi
1889/ 16	Seydi-zade Ömer Ağa	Gümrük Emni	-
1889/ 34	Berder-zade Ali Ağa bin Ahmet Ağa	Askerî	Orta Hisar Cami-i Kebir

1889/ 42	Hüseyin bin Süleyman	-	Bâb-ı Pazar
1889/ 46	Mehmet Beşe bin Ali	Askerî	Aya Filibo
1889/ 50	Ahmet Beşe bin Mehmet	Askerî	İskender Paşa Mahallesi
1889/ 54	Fatma bint. Ali	-	Kindinar Mahallesi
1889/ 57	Molla Ömer bin Musa	İlmiye	İmaret Mahallesi
1889/ 57	Vanî Mehmet Efendi bin Abdullah	İlmiye	İspir Kazası
1889/ 58	Hasan Beşe bin Mehmet	Berber	Saçlı Hoca Mahallesi
1889/ 63	Hacı İbrahim bin Osman	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1889/ 64	Hacı Mehmet Ağa bin İsmail	Hallaç	Orta Hisar Mahallesi
1889/ 64	Hacı Mehmet Ağa bin İbrahim	Askerî	Molla Siyah Mahallesi
1889/ 72	Hacı Ahmet Çavuş bin Abdullah	Askerî	İstanbul
1889/ 73	Osman Beşe bin Abdullah	Askerî	Geyve Kazası
1889/ 74	Mehmet Beşe bin Osman	Askerî	Çarşı Mahallesi
1889/ 81	Hüseyin Beşe bin Abdullah	Askerî	Hasan Ağa Mescidi Mahallesi
1889/ 88	Seyyid Hüseyin Çelebi bin Mustafa	-	Bayram Bey Mahallesi
1889/ 94	Toris veled-i Menas	Kuyumcu	Aya Gorgor Mahallesi
1889/ 96	İbrahim Efendi bin Hacı Ali Efendi	İlmiye	Cami-i Kebir Mahallesi
1889/ 98	İbrahim Çelebi bin Süleyman	-	Eksotha Mahallesi
1889/ 100	Hacı Mustafa bin İbrahim	-	Bayram Bey Mahallesi
1889/ 101	Kaymakçı Ahmet Beşe bin Hüseyin	Askerî	Tekfur Çayırı Mahallesi
1890/ 19	Ali Beşe bin İbrahim	Attar	Hacı Kasım Mahallesi
1890/ 20	Hacı Mehmet bin Ömer	-	Debbağhane Mahallesi
1890/ 27	Mahmut Ağa bin Ali Ağa	Askerî	Hacı Kasım Mahallesi
1890/ 37	Fatma Hatun bint. Molla Mehmet	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1890/ 41	Hacı Ali bin Hacı Hasan	-	Çarşı Mahallesi
1890/ 52	Hacı Hasan Ağa bin Hacı Mehmet	Askerî	Saray-ı Atik Mahallesi
1890/ 54	Murteza Ağa bin Hacı Ali	Askerî	Aya Sofya Mahallesi
1890/ 55	Hacı Ahmet Ağa bin Ali	Askerî	Hacı Kasım Mahallesi
1890/ 60	Mustafa Beşe bin hasan Efendi	Askerî	Aya Sofya Mahallesi
1890/ 62	Hacı Osman bin Abdullah	-	Hacı Kasım Mahallesi
1890/ 78	Ayşe bint. Molla Süleyman	-	Kindinar Mahallesi
1890/ 83	Deveci Mehmet bin Hasan	Deveci	Hoca Halil Mahallesi
1890/ 137	Hatice bint. Abdi	-	Tekfur Çayırı Mahallesi
1890/ 138	Molla Mustafa	İlmiye	Hacı Kasım Mahallesi
1892/ 16	Ahmet Beşe bin Abdullah	Askerî	Gönye'nin Arhavi Kazası
1892/ 21	Hacı Mehmet bin Seydi Beşe	-	Boztepe Mahallesi
1892/ 27	Ali Beşe bin Abdullah	Askerî	Gönye'nin Acara Kasabası
1892/ 58	Hatice bint. Abdullah	-	Hasan Ağa Mescidi Mahallesi
1892/ 58	Hacı Ahmet bin Mustafa	-	Molla Siyah Mahallesi
1892/ 67	Naciye bint. Ali	-	İskender Paşa Mahallesi
1892/ 68	Hacı Mustafa Beşe bin Abdullah	Askerî	Varna Kazası
1892/ 77	Hatice bint. Mustafa	-	İmaret Mahallesi
1892/ 96	Kerime bint. Mehmet	-	Çarşı Mahallesi
1893/11	Süleyman bin Hüseyin	-	Muhiddin Mahallesi
1893/12	Hatice bint.. Ali bin Mehmet	-	Saçlı Hoca Mahallesi
1893/14	Mustafa bin Ali	-	Yeni Cuma Mahallesi

1893/19	Mehmet bin Ali	-	Küre Sancağı
1893/20	Karabaş Mehmet bin Ali	-	Eksotha Mahallesi
1893/23	Selim Mehmet Efendi bin İbrahim Efendi	İlmiye	Zağanos Kapısı Mahallesi
1893/25	Hacı Hüseyin Ağa bin Hacı Ali Ağa	Askerî	Hoca Halil Mahallesi
1893/34	Mustafa bin Hasan	Askerî	Yeni Cuma Mahallesi
1893/37	İsa bin Abdullah	-	Tekfur Çayırı Mahallesi
1893/42	Ali Beşe bin Mustafa bin Abdullah	Saraç	İmaret Hatun Mahallesi
1893/45	Abdullah Beşe bin Fazullah	Askerî	Tekfur Çayırı Mahallesi
1893/46	Küçük İbrahim Beşe bin Ahmet bin Mehmet	Askerî	İskender Paşa Mahallesi
1893/46	Osman Çelebi bin Hacı Ahmet	Attar	Cami-i Kebir Mahallesi
1893/52	İsmail Beşe bin Mustafa	Kasap	Tekfur Çayırı Mahallesi
1893/58	Ayşe bint.. Mehmet	-	Tekfur Çayırı Mahallesi
1893/59	Abdullah Beşe bin Hacı Ahmet	Askerî	Çömlekçi Mahallesi
1893/64	Ali Beşe bin Osman	Debbağ	Muhiddin Mahallesi
1893/70	Ali Beşe bin Hacı Yunus	Askerî	Debbağhane Mahallesi
1893/75	Mirasyedi Mehmet Reis Efendi bin Ali	İlmiye	Eksotha Mahallesi
1893/77	Hacı Mustafa bin Mahmut	-	Bab-ı Pazar Mahallesi
1893/81	Havva bint.. Mehmet	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1893/81	Karpuzoğlu Mustafa bin Ali	-	Boztepe Mahallesi
1893/81	Seyyid Mehmet Çelebi bin Şaban	-	Erzincan
1893/83	Köroğlu İbrahim bin Satılmış	Askerî	Saçlı Hoca Mahallesi
1893/85	Hacı Mehmet bin İbrahim	-	Eksotha Mahallesi
1893/86	Seyyid Mehmet Ağa bin Seyyid Osman Ağa	Askerî	Tekfur Çayırı Mahallesi
1895/105	İbrahim Beşe bin Abdullah	Askerî	Erzurum-Darağacı Mah.
1895/113	Mühürdarzade Ali bin Bayraktar Ahmet	-	Zağanos Kapısı Mahallesi
1895/120	Hacı Mustafa bin Hasan	-	Akçaabat Kazası
1895/120	Ahmet Ağa bin Resul	Askerî	Molla Siyah Mahallesi
1895/123	Mehmet Beşe bin Ali	Askerî	Akçaabat Kazası
1895/125	Seyyid Hacı Abdullah Efendi bin Seyyid Ahmet Ağa	İlmiye	İmaret Hatun Mahallesi
1895/129	Ebu Bekir Beşe bin Osman	Tellâl	Tekfur Çayırı Mahallesi
1895/133	Mehmet Çelebi bin Hacı Süleyman	Kazaz	Saçlı Hoca Mahallesi
1895/135	Mustafa Beşe bin Abdullah	Askerî	Molla Siyah Mahallesi
1896/9	Hüseyin Beşe bin Beşir	Askerî	Sürmene-Araklı
1896/10	İbrahim Beşe bin Murteza	Askerî	Muhiddin Mahallesi
1896/11	Hacı İsmail bin Abdullah	-	Şirin Hatun Mahallesi
1896/12	Mustafa Beşe bin Abdülbaki	Kayıkcı	Çarşı Mahallesi
1896/12	Süleyman Beşe bin Hasan	Bakkal	Çömlekçi Mahallesi
1896/17	Mustafa Ağa bin Ahmet Ağa	Askerî	Bayram Bey Mahallesi
1896/23	Hacı Süleyman bin Abdullah	-	Debbağhane Mahallesi
1896/23	Fatma bint.. Mehmet bin Abdullah	-	İskender Paşa Mahallesi
1896/25	Musa Beşe bin Mehmet	Askerî	Faroz Mahallesi
1896/27	Rabia bint.. Hasan	-	İskender Paşa Mahallesi
1896/28	Hüseyin bin Murat	Berber	Debbağhane Mahallesi
1896/48	Uzunoğlu Süleyman Ağa bin İbrahim Beşe	Askerî	Yomra Nahiyesi

1896/53	Yusuf Beşe bin Abdullah	Askerî	Muhiddin Mahallesi
1897/4	Derviş Mehmet bin Abdullah	-	Akçaabat Kazası
1897/5	Ayşe bint.. Mehmet	-	Aya Filibo Mahallesi
1897/10	Hasan Reis bin Mehmet Çelebi	-	Çarşı Mahallesi
1897/11	Acem Mehmet bin Abdullah	Sipahi	İmarat-i Hatuniye Mahallesi
1897/11	Hasan Ağa bin Murat	Sipahi	Saçlı Hoca Mahallesi
1897/18	Mehmet Beşe bin Mustafa	Askerî	Kabak Meydanı Mah.
1897/22	Şatır Hacı Hasan Ağa bin Mustafa	Askerî	Muhiddin Mahallesi
1897/23	Hatice bint.. Zaim İsmail Ağa	-	Boztepe Mahallesi
1897/30	Hasan Beşe bin Sefer	Askerî	Aya Filibo Mahallesi
1897/33	Havva Hoca bint.. Abdullah	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1897/33	Rukiye bint.. Süleyman	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1897/36	Ahmet Beşe bin Süleyman	Askerî	Zağanos Kapsı Mahallesi
1897/36	Ahmet Beşe bin Mehmet	Askerî	Boztepe Mahallesi
1897/39	Şerife Emine bint.. Seyyid Hacı Ali	-	Zağanos Kapsı Mahallesi
1897/41	Osman Beşe bin Hüdaverdi bin Abdullah	Askerî	Malatya
1897/47	Küçük Osman Beşe bin Ömer	Askerî	Aya Filibo Mahallesi
1897/48	Ahmet Beşe bin Bektaş	Askerî	Maçuka Kazası
1897/51	Halil Ağa bin Abdullah	Sipahi	Minare Mescidi Mahallesi
1897/52	Ümmühan Hatun bint.. İbrahim Ağa	-	Hoca Halil Mahallesi
1898/4	Rukiye bint.. Mehmet	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1898/7	Ali Beşe bin Abdurrahman	Askerî	Bağdat
1898/11	Mustafa bin Hasan	-	Kabak Meydanı Mahallesi
1898/12	İsmail bin Ahmet	-	İskender Paşa Mahallesi
1898/14	Mehmet Beşe	Askerî	Çarşı Mahallesi
1898/18	Osman Beşe bin Hüseyin	Askerî	Kabak Meydanı Mahallesi
1898/19	Mahmut Efendi	İlmiye	Bab-ı Pazar Mahallesi
1898/21	İbrahim Beşe bin Hasan	Askerî	Viçe Kazası
1898/23	Mehmet Çelebi bin Yusuf	-	Tekfur Çayırı Mahallesi
1898/23	Hasan bin Ali	-	Minare Mescidi Mahallesi
1898/26	Çorbacı Ahmet Ağa bin Mustafa Beşe	Yeniçeri	-
1898/27	Hüseyin Beşe bin Recep	Askerî	Kale-i Kule Mahallesi
1898/29	Ümmühan Hatun bint.. Seydi Ağa	-	Boztepe Mahallesi
1898/30	Ahmet Beşe bin Mustafa	Askerî	Rumeli Hisarı
1898/33	Mehmet Efendi bin Hacı Yakup Efendi	İlmiye	Tekfur Çayırı Mahallesi
1898/59	Seyyid Hacı İbrahim Ağa bin Ali Ağa	Askerî	Kale-i Kule Mahallesi
1898/61	Salih Beşe bin Hacı Mehmet	Askerî	Kale-i Kule Mahallesi
1898/78	Fatma Hatun bint.. Abdullah	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1898/85	Halil Beşe bin Yakup	Askerî	İmarat Mahallesi
1898/93	Hatice bint.. İbrahim	-	Yeni Cuma Mahallesi
1898/97	Uzun Ali Ağa bin Mehmet	Askerî	İskender Paşa Mahallesi
1898/97	Yusuf bin Abdullah	-	Yeni Cuma Mahallesi
1898/98	Ömer Beşe bin Hasan	Askerî	İmarat Mahallesi
1898/100	Hacı Mehmet Efendi bin Murteza	İlmiye	İmarat Mahallesi
1898/101	Safiye bint.. Hasan Efendi	-	Yeni Cuma Mahallesi
1898/105	Mehmet Ağa bin Hacı Halil	Askerî	Yeni Cuma Mahallesi
1898/106	Seyyid Yusuf Efendi bin Mehmet Efendi	-	Cami-i Kebir Mahallesi

1898/122	Hatice bint.. Ali	-	Yomra-Arsin Nahiyesi
1898/131	Molla Hasan bin Hacı Ali	-	Çarşı Mahallesi
1898/134	Mehmet Beşe bin Ramazan	Askerî	Maçuka Kazası
1898/138	Ayşe bint.. Abdullah	-	Bayram Bey Mahallesi
1901/4	Havva bint.: Ahmet	-	Aya Filibo Mahallesi
1901/7	Mustafa bin Ali	-	-
1901/11	Emine Hatun bint.. Seyyid Hüseyin Efendi	-	Debbağhane Mahallesi
1901/12	Emine bint.. Ahmet	-	Muhiddin Mahallesi
1901/15	Fatma bint.. Musa	-	İmaret Mahallesi
1901/15	İbrahim Beşe bin Ali	Askerî	Bab-ı Pazar Mahallesi
1901/15	Mehmet Beşe bin Ahmet	Askerî	Muhiddin Mahallesi
1901/21	Esmâ bint.. İshak	-	İskender Paşa Mahallesi
	Seyyid Mehmet Efendi bin Seyyid Ali Efendi	İlmiye	Kale-i Kule Mahallesi
1901/25	Ahmet Efendi bin Mahmut Efendi	İlmiye	Cami-i Kebir Mahallesi
1901/31	Ali Ağa bin Hacı İbrahim Reis	Kürek Emini	İskender Paşa Mahallesi
1901/36	Hüseyin Beşe bin İbrahim	Askerî	İskender Paşa Mahallesi
1901/38	Ayşe bint.. Hacı Ali Efendi	-	Cami-i Kebir Mahallesi
1901/39	Ebu Bekir Beşe	Askerî	Aya Filibo Mahallesi
1901/40	Fatma bint.. Hacı Ali	-	Çarşı Mahallesi
1901/42	Ümmühan bint.. Hacı Mustafa Ağa	-	Çarşı Mahallesi
1914/4	Fatma bint.. Mehmet	-	Muhiddin Mahallesi
1914/15	Rukiye bint.. Mehmet Ağa	-	Eksotha Mahallesi
1916/9	Havva bint.. Hüseyin	-	Bab-ı Pazar Mahallesi
1916/10	Hacı Abdullah	-	Rize Kazası
1916/12	Manik veled-i Arkanavros	-	Gürün
1916/14	Mehmet Beşe bin Ali	Askerî	Rumeli
1916/16	Ali Ağa bin İsmail	Askerî	Bab-ı Pazar Mahallesi
1916/18	Mehmet bin Mustafa	Attar	Debbağhane Mahallesi
1916/18	Mehmet Reis bin Hasan	Askerî	Aya Sofya Mahallesi
1916/18	Mahmut Beşe bin Hasan	Askerî	Aya Sofya Mahallesi
1916/20	Çakoğlu Mehmet Beşe	Askerî	Bab-ı Pazar Mahallesi
1916/20	Süleyman Beşe bin Abdullah	Askerî	Kabak Meydanı Mah.
1916/24	Ovrik veled-i Mikas	-	Ayur Mahallesi
1916/26	Hacı Mehmet Ağa bin Mahmut	Askerî	Eksotha Mahallesi
1916/27	Hacı Hüseyin Ağa bin Hasan	Askerî	Molla Siyah Mahallesi
1916/29	Küçük Ali Beşe bin Derviş	Askerî	İmaret Mahallesi
1916/30	Seyyid Mahmut bin Hüseyin	-	Molla Siyah Mahallesi
1916/31	Havva bint. Alemdar Süleyman	-	Bab-ı Pazar Mahallesi
1916/35	Hatice bint. Abdullah	-	Bab-ı Pazar Mahallesi
1916/35	Mahmut Ağa bin Mustafa	Askerî	Kale-i Kule Mahallesi
1916/37	Hacı Ahmet Ağa bin Mehmet	Askerî	Hacı Kasım Mahallesi
1916/39	Hacı Mahmut bin Ali	Attar	Hacı Kasım Mahallesi
1917/42	Ali Beşe bin Oflu İbrahim	Askerî	Bab-ı Pazar Mahallesi
1917/52	Hacı Ahmet bin Hacı Mehmet	Debbağ	Kasım Paşa (Hacı Kasım) Mahallesi

1917/54	Ahmet Beşe bin Abdullah	Cebeci	Safranbolu
1917/54	Abdullah Beşe bin Mehmet	Askerî	Faroz Mahallesi
1917/55	Hasan Beşe bin Ahmet	Askerî	Arhavi
1917/56	Kolçak Beşe	Askerî	Rumeli
1917/57	Hacı İsmail Ağa bin Hüseyin	Askerî	Aya Sofya Mahallesi
1917/57	Kakol veled-i Filipo	-	Debbağhane Mahallesi
1917/59	Şerife Fatma bint.. Seyyid Murtaza Ağa	-	Şirin Hatun Mahallesi
1917/59	Ahmet Ağa bin Hacı İbrahim Ağa	Askerî	Debbağhane Mahallesi
1917/60	Hacı Mustafa Ağa	Askerî	Debbağhane Mahallesi
1917/62	Hüseyin bin Ali	-	Saçlı Hoca Mahallesi
1917/66	İbrahim Beşe bin Hüseyin	Askerî	Hoca Halil Mahallesi
1917/66	Hacı Mehmet Efendi bin Salih Beşe	Askerî	Tekfur Çayırı Mahallesi
1917/67	Hacı Ömer Ağa bin Hüseyin Ağa	Askerî	Debbağhane Mahallesi